

**INSTITUTIONEN FÖR SOCIOLOGI
OCH ARBETSVETENSKAP**

TEMPUS FUGIT

Om effektivitet i förundersökningar av brott mot barn

Karla Brander

Examensarbete för Master i kriminologi, 30 hp
Handledare: Anneli Larsson
Vårterminen 2018

Abstract

Title: Tempus fugit. Om effektivitet i förundersökningar av brott mot barn

Author: Karla Brander

Supervisor: Anneli Larsson

Examiner: Micael Björk

Type of thesis: Master thesis in Criminology, 30 higher education credits

Date: VT 2018

Aims and objectives: The aim of the present study is to identify and analyze the factors that may stand in the way of the efficiency of investigations of crimes against children in the context of Barnahus Gothenburg's activities. Furthermore, the study investigates whether there are methods in use that can increase efficiency. Finally, this study also aims at finding new approaches, based on research and practitioners' suggestions, that may prevent or counteract the obstructive factors.

Method and data: The main methods for collecting data consisted of observations of "samråd" (consultation meetings) and "medhörningsforum" (participation forums) at Barnahus Gothenburg and interviews with several actors involved there. The results were then discussed using the problem-oriented policing approach and SARA.

Results: The lack of time and resources is a continuous problem for all the practitioners who work together at Barnahus. This, in combination with the fact that the consultation meetings are not fully utilized, results in several investigative measures not being prepared and executed on time. The practitioners' knowledge of children in combination with the interrogation method used are beneficial aspects when it comes to achieving higher efficiency. However, there are also some problems with how efficiency issues are currently managed. There are for example no continuous evaluations of how these measures work. Among the improvements proposed by the actors, the proposals relating to knowledge acquisition are supported by research. It may also be important to focus on using the consultation meetings better and to find strategies to prevent the investigation from slowing down after the first child hearing.

Keywords: Efficiency, preliminary investigations, crimes against children, Barnahus, SARA

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Utsatta barn i en utdragen process.....	1
1.2 Studiens syfte.....	2
1.3 Studiens ambition.....	2
1.4 Studiens upplägg.....	3
2. Problem-oriented policing och SARA.....	4
2.1 Problemororienterat polisarbete.....	4
2.2 SARA.....	4
3. Studiens design.....	6
3.1 Metod.....	6
3.2 Etik.....	8
3.3 Material.....	9
4. En översikt av lagstiftning och forskning.....	10
4.1 Lagar och principer.....	10
4.2 Om Barnahus.....	12
4.3 Om effektivitet i utredningar av brott mot barn.....	13
5. Hinder för effektiviteten.....	19
5.1 I utredningens natur.....	19
5.2 Organisatoriskt.....	20
5.3 Utredningsmetodiskt.....	23
5.4 Samverkan.....	25
5.5 Lagstiftning.....	26
6. Bemötande av hindren.....	28
6.1 Organisatoriskt.....	28
6.2 Utredningsmetodiskt.....	29
6.3 Samverkan.....	32
6.4 Lagstiftning.....	34
7. Praktikers förslag till förbättringar.....	35
7.1 Organisatoriskt.....	35
7.2 Utredningsmetodiskt.....	36
7.3 Samverkan.....	37
7.4 Lagstiftning.....	38
8. Diskussion av resultaten.....	39
8.1 En analys av hindren för effektiviteten.....	39
8.2 En av utvärdering av hur hindren bemöts idag.....	40
8.3 Förslag på förbättringar.....	41
8.4 Potentiella implementeringsproblem.....	42
9. Vad gör vi nu?.....	44
9.1 Rekommendationer till praktiker.....	44
9.2 För framtida forskning.....	45
9.3 Slutord.....	45

Källförteckning.....	47
Bilaga 1.....	50
Bilaga 2.....	51
Bilaga 3.....	52

1. Inledning

1.1 Utsatta barn i en utdragen process

Brott mot barn är ett ständigt föremål för polisiära och sociala utredningar, metodutveckling och debatt. Minst 150 000 barn bor i ett hushåll där våld förekommer. Med hänsyn till att en stor andel av våldet mot små barn begås inomhus av en närstående till barnet är det dessutom förmodligen fråga om ett stort mörkertal som förblir oanmälda (SOU 2014:49:52; SOU 2000:42:28). På senare år har Brå och andra visat på att mängden anmälningar av barnmisshandel har ökat kraftigt under de senaste decennierna vilket har lett till en stor oro hos många (SOU 2000:42:13; Rädda barnen 2016:6). Orsakerna till varför anmälningarna har ökat är många. Bland annat är det idag, jämfört med tidigare decennier, fler yrkesgrupper i samhället som har en lagstadgad skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn far illa (von Hofer 2011:50). Riktlinjerna inom skola och fritidsverksamhet som stadgar att allt våld som förekommer inom skolan ska polisanmälas kan ha en liknande påverkan (Kivivuori 2015:296). En annan anledning till det ökande antalet anmälningar är den minskade toleransen mot våld mot barn som genomsyrar samhället. Det kan dock även vara så att brotten mot barn faktiskt har ökat (von Hofer 2011:59; SOU 2000:42:27).

Den ökande mängden anmälningar fordrar att rättsväsendets aktörer arbetar strukturerat och effektivt (Brå 2013:13). Under 2000-talet har ett flertal förändringar gjorts som har syftat till att förkorta handläggningstiderna och öka kvaliteten på brottsutredningarna. Förändringarna har i vissa avseenden lett till en positiv utveckling på tidsåtgången och tidshanteringen (ibid:59). Utredningar som rör misstanke om våld och övergrepp mot barn handläggs till exempel med förtur¹ hos polis och åklagare och en förundersökning i ett sådant ärende ska vara avslutad inom 90 dagar enligt 2a§ FUK (SOU 2000:42:42, 66). För att ytterligare höja den utredningsmässiga kvaliteten och effektiviteten samt för att utredningar av brott mot barn ska vara mer anpassade efter barnets bästa inleddes också en verksamhet med Barnahus² i Sverige år 2005 (Socialstyrelsen 2008:11; Rädda Barnen 2013:8).

Trots dessa åtgärder har diverse rapporter och inspektioner de senaste åren riktat skarp kritik mot att rättsväsendet allt mer tycks drabbas av långa genomströmningstider, bristande kvalitet i förundersökningarna och ett stort antal nedläggningar. I Riksrevisionens granskningar mellan 2008 till 2011 konstaterades det att effektiviteten brister i flera delar av rättskedjan vilket påverkar handläggningstiden (RiR 2011:41). Brå och Rädda barnen har också pekat på hur många utav just barnärendena som blir liggande alldeles för länge och hur förundersökningarna slutförs långt efter att den lagstadgade fristen på 90 dagar har passerats (Brå 2013:60; Rädda Barnen 2016:3). Handläggningstiderna i förundersökningar i ärenden med unga målsäganden anses således ha stora brister och en bekymrande stor andel leder inte till åtal (JO 2008/09:162).

¹ Andra exempel på ärendetyper som handläggs med förtur är ärenden där någon har frihetsberövats genom gripande, anhållande eller häktning då speciella tidsfrister gäller samt ansökningar om kontaktförbud, där beslut i frågan ska fattas inom en vecka (Åklagarmyndigheten 2011:11). I de utredningarna av brott mot barn där en misstänkt har frihetsberövats kan dessa prioriteringar skynda på processen ytterligare men de kan också stå i konflikt med barnutredningarna.

² För mer information om Barnahus och dess verksamhet se s. 12 i detta arbete.

Det är dock inte bara förundersökningen i stort som tenderar att dra ut på tiden. Rapporter har visat att många polisområden har svårt att hinna hålla ett första förhör med barnen inom den rekommenderade två-veckors-fristen (SOU 2014:49:190). Implikationerna av allt detta är bland annat att många barn får vänta längre än tre månader på att förundersökningen ska få sitt slut och att många dessutom får vänta länge innan de överhuvudtaget får tala med en polis (Rädda Barnen 2016:3).

Enligt ett regleringsbrev från 2013 ska polismyndigheten redovisa till regeringen om vilka åtgärder som tas för att öka effektiviteten och kvaliteten i ärenden där barn och ungdomar är brottsoffer samt hur väl rättsväsendets aktörer lyckas hålla den lagstadgade 90-dagars-fristen (Brå, 2013:64). Detta visar på vikten av en granskning av de hinder som föreligger idag och hur dessa ska kunna bemötas. Dessutom tycks det råda en brist på metodologiskt rigorösa studier som tittar mer specifikt på hur användandet av Barnahus påverkar effektiviteten i utredningar av brott mot barn. En del har nämligen pekat på att de anser att Barnahus-systemet i sig försenar processen då alla medverkande aktörers intressen måste bemötas i en komplex samverkan (Olsson 2014). Men det finns också de som anser att det inte problem med modellen i sig men att redan fungerande metoder måste förbättras och att samverkan mellan myndigheterna måste trimmas (Sandhammar 2017). Oavsett tankegångar tycks det saknas ett mer utvecklat och konkret svar på vad som faktiskt hindrar eller försvårar effektiviteten, hur detta kan åtgärdas samt vilken roll Barnahus spelar i detta.

1.2 Studiens syfte

Syftet med föreliggande studie är att undersöka vilka faktorer som kan stå i vägen för effektiviteten vid förundersökningar av brott mot barn inom ramen för Barnahus Göteborgs verksamhet. Med detta avses problem kopplade till samverkansformen i sig men också mer generella utredningssvårigheter och organisationsfaktorer. Studien undersöker också vilka effektivitetsökande faktorer som är i bruk i verksamheten i nuläget.

Vidare syftar studien till att, utifrån forskning och praktikers råd, hitta nya ingångsvägar för att motverka hindrande faktorer. Syftet kan sammanfattas i följande frågeställningar:

- Finns det faktorer som hindrar och/eller försvårar effektiviteten vid utredningar av brott mot barn inom ramen för samverkan på Barnahus och i stort? I så fall vilka är dessa faktorer?
- Finns det faktorer och metodik i bruk som medvetet eller omedvetet ökar effektiviteten i utredningar av brott mot barn? I så fall vilka?
- Kan de eventuella hindrande faktorerna kringgå eller hanteras på ett bättre och/eller mer specifikt sätt med hjälp av råd och rekommendationer från forskning och praktiker?

1.3 Studiens ambition

Förhoppningen är att belysandet av hindren för effektiviteten samt de efterföljande förslagen på förbättring ska vara till nytta för Barnahus och barnutredningar genom att leda till en effektivare process. Högre kvalitet på utredningarna kan underlätta en komplex situation för alla inblandade aktörer. En utveckling av utredningsmetodiken i barnärenden har dessutom

potential att inspirera utvecklingen inom andra typer av brottsutredningar (Herbert & Bromfield 2016:351). Förhoppningsvis kommer studien vara användbar för Barnahus Göteborg specifikt eftersom jag utgår från deras kontext.

Att problemen uppmärksammas och att relevanta förbättringsinsatser diskuteras är viktigt för barnets bästa. En mer effektiv utredning minskar risken för upprepad utsatthet och minimerar de problem som kan uppstå för barnet av den utdragna utredningsprocessen. En snabbare handläggning ger barnen möjlighet att läka och skapar en god upplevelse av rättssystemet vilket kan få mycket positiva följder (ibid; Englebrecht 2011:145).

Studien kan också innebära ett mer konkret svar på vad långa handläggningstider kan bero på vilket kan underlätta arbetet för forskare och andra. För alla de som samverkar på Barnahus kan studien bidra till ett fortsatt utvecklingsarbete. Tidigare forskning visar att det finns relativt få studier av hinder för effektivitet i barnutredningar varför denna studie dessutom fyller ett forskningsmässigt hål.

1.4 Studiens upplägg

Efter detta kapitel följer kapitel 2 som en kort orientering i problem-oriented policing. Detta tillvägagångssätt har ihop med verktyget SARA använts för att diskutera studiens resultat. Därefter följer kapitel 3 som är studiens metodkapitel. Kapitel 4 innehåller en översikt av lagstiftning och forskning som kan vara av vikt för att förstå studien. Kapitel 5 till 7 innehåller studiens resultat. Kapitel 8 utgörs av en diskussion av resultaten där frågeställningarna besvaras utifrån upplägget i SARA. Rapporten avslutas med kapitel 9 som innehåller rekommendationer till praktiker och råd inför framtida forskning.

2. Problem-oriented policing och SARA

2.1 Problemororienterat polisarbete

”Problem-oriented policing”, eller POP, är ett tillvägagångssätt där varje identifierat problem som polisen måste hantera studeras noggrant för att kunna hitta nya och mer effektiva sätt att hantera problemet (Goldstein 2003:14 – 15). POP är inte en teori som fokuserar på bakomliggande orsaker till varför folk begår brott. Istället ligger fokusen på praktiska analyser och lösningar som är specifika för problemet (Braga 2014:10). Denna teori och metodik har tidigare främst använts för att planera polisinsatser på gatunivå. Goldstein ansåg dock att syftet med POP var att den skulle kunna användas på alla former av polisgöromål, från hanteringen av drokarteller till planeringen av ekonomin (ibid:3). Följaktligen borde även denna studie, som berör polisiära utredningar av brott mot barn inom ramen för ett större samverkansarbete, kunna använda sig av POP i analysen av resultaten.

2.2 SARA

Eck och Spelman skapade verktyget SARA som ett sätt att konkretisera den vetenskapliga metodiken i POP (Gallagher 2014:33). Precis som POP i stort är SARA till för att lösa problemen, inte för att förklara dem (ibid:35). SARA-modellen består av fyra faser:

Scanning: Denna fas handlar om att identifiera ett problem (Braga 2014:1). Ett problem som är intressant för polisen bör bestå av ett flertal relaterade incidenter vars uppkläring är av vikt för både allmänheten och polisen (Gallagher 2014:31). I detta arbete har problemet redan identifierats i inledningen men kan i korta ordalag beskrivas som att barn utsätts för våld och övergrepp och utredningarna av dessa brott är inte tillräckligt effektiva eftersom de ofta drar ut på tiden eller läggs ned.

Analysis: I denna fas samlas information om problemet in på olika sätt. Genom att analysera denna data kan vi börja förstå de underliggande faktorer som orsakar problemet och hur dynamiken mellan dessa faktorer ser ut. Detta innebär nya kunskaper som kan hjälpa till i identifierandet av förbättringsstrategier (Braga 2014:1; Goldstein 2003:25). För att detta ska fungera är det dock viktigt att analysen blir tillräckligt djup (Braga 2014:5). I det här arbetet motsvaras denna fas av identifieringen och analysen av de faktorer som hindrar eller försvårar effektiviteten i verksamheten.

Response: I denna fas implementeras relevant respons för att reducera problemet. Denna respons bör formuleras i relation till vad som har framkommit i analysfasen eftersom analysen ger notifikationer om var åtgärderna behövs (ibid:2, 6). Här gäller det att tänka kreativt och inte fastna vid de traditionella åtgärdsförslagen (ibid:12). Fasen motsvaras av delen där observationer, forskning och praktikers råd används för att diskutera hur de hindrande faktorer kan kringgås eller hanteras på andra sätt.

Assessment: Den sista fasen går ut på att utvärdera förbättringsåtgärder i syfte att hjälpa aktörerna att förstå vad som är en effektiv respons och inte (ibid:7). Dock kan det inte ske

någon utvärdering av de åtgärder som föreslås i detta arbete eftersom de befinner sig i ett allt för tidigt stadium. Däremot kan de effektivitetshöjande faktorer som redan är i bruk på Barnahus utvärderas, vilket också är vad jag har gjort.

3. Studiens design

3.1 Metod

Om studien överlag

Studiens design kan i korta ordalag beskrivas som en organisationsstudie. De huvudsakliga metoderna för att samla in data bestod av direkta observationer av samråd och medhörningsforum³ på Barnahus Göteborg och intervjuer med ett antal av de aktörer som är verksamma där (O'Reilly 2009:3; Marshall & Rossman 2016:141).

Min inriktning under arbetet var att producera relativt neutrala beskrivningar av verksamheten men också att hjälpa verksamheten framåt. Även om jag lyfter en del kritik i mitt arbete ville jag inte uppnå den grad av distans som kan försvåra formulerandet av tillräckligt grundade förslag på förändringar utifrån verksamhetens förutsättningar (Bradley & Nixon 2009:423). Jag ville istället att studiens resultat skulle kunna vara användbart för praktikerna (ibid). Arbetets målgrupp är dock inte bara verksamhetens aktörer eftersom arbetet har skrivits som en masteruppsats och således måste vara akademiskt relevant (jfr Marshall & Rossman 2016:142)

För att kunna utföra en organisationsstudie i en sådan sluten verksamhet krävs tillträde. Fil.Dr Anneli Larsson, samordnare på Barnahus Göteborg och min handledare under detta arbete, var till stor hjälp under tillträdesfasen genom att förmedla kontakter och hjälpa till med förankringen av arbetet hos de andra aktörerna. Jag inledde förankringsarbetet med en kort introduktionspresentation på Barnahus. Därefter förankrades arbetet genom en något längre presentation på Åklagarmyndigheten där både åklagare och polisiära utredare närvarade (jfr ibid:143). För att kunna utföra arbetet med ett bättre mottagande från aktörerna gick jag även en kortare sekretessutbildning och skrev under ett sekretessavtal. Detta eftersom jag skulle observera ärenden som befann sig på förundersökningsstadiet då förundersökningssekretess råder.

Observationer

För att kunna identifiera effektivitetshinder och möjligheter att kringgå dessa var det av största vikt att observera arbetet med barnutredningar på plats. En anledning till detta är att mycket av arbetet som sker i och kring brottsutredningar utgörs av vad Goldstein kallar ”low visibility decisions” som inte dokumenteras. Att försöka tillskansa sig kunskapen via dokument och liknande källor skulle därför inte ha varit gott nog (Holmberg 2011:61). Att enbart utföra intervjuer skulle inte heller varit tillräckligt för att besvara frågeställningarna eftersom det är stor skillnad på vad folk säger att de gör och vad de verkligen gör (ibid). Observationerna skapade också större förutsättningar för att praktikerna skulle kunna ta till

³ Samråd är de möten som hålls på Barnahus Göteborg när en anmälan om brott mot barn har inkommit. Där möts de olika aktörerna för att diskutera anmälan och planera åtgärder. I medhörningsforumet ka aktörerna se ett pågående barnförhör via videolänk så att barnet inte behöver upprepa sin historia på olika myndigheter. Aktörerna har möjlighet att kommentera och föreslå frågor under förhörens pauser.

sig av de råd och den kritik som jag framför i detta arbete. Detta eftersom observationsarbetet innebar att jag fick lägga tid på att bygga upp ett förtroende och lära känna organisationen från insidan (Björk 2018:454).

Eftersom arbetet på Barnahus är av en så kvalificerad och känslig art medverkade jag inte vid observationstillfällena som en aktiv deltagare. Jag hade istället en mer passiv roll där jag tittade, lyssnade och ibland ställde frågor vid behov av förtydliganden. Min medverkan kan också beskrivas som instrumentell eftersom jag gick med i gruppen av en anledning och lämnade den direkt när min datainhämtning var klar (O'Reilly 2009:3).

Under observationsperioden använde jag mig av en strikt sampling där jag studerade bestämda och avgränsade tillfällen i form av samråd och medhörningsforum. Vid dessa tillfällen använde jag mig av ett observationsschema (Bilaga 1) med förutbestämda teman. Detta tillvägagångssätt underlättade utförandet av systematiska noteringar av beteenden, händelser och interaktioner (Marshall & Rossman 2016:143). Nyttjandet av observationsschemat gynnades av att jag hade utfört en observationsstudie på Barnahus under en tidigare kurs. Eftersom jag under denna tid lärde känna verksamheten och vissa interaktionsmönster bättre kände jag mig vid uppstarten av den aktuella studien bekväm med att använda mig av ett observationsschema. Dessutom inledde jag masteruppsatsen med en grundlig forskningsöversikt som tillsammans med den tidigare studien utgjorde grund för utformningen av schemat (ibid:143 – 144).

För att bättre förstå innebörden av de kortfattade noteringarna i observationsschemana skrevs även kompletterande fältanteckningar i medhavda anteckningsblock (Rennstam & Wästerfors 2015:50). Under alla observationstillfällen strävade jag efter att hålla anteckningarna så detaljerade, icke-värderande och konkreta som möjligt (Marshall & Rossman 2016:143). Anteckningarna skrevs rent senast en dag efter varje observationstillfälle (Björk 2018:468).

Observationsschemats kategorier användes även som grund för att koda observationsanteckningarna i olika teman som begränsade studien och gjorde den mer genomförbar (Marshall & Rossman 2016:109). Efter att anteckningarna hade kodats utifrån dessa kategorier kodades de i mer specifika underkategorier.

Intervjuer

För att få in aktörernas egna uppfattningar och erfarenheter i relation till de observerade handlingarna valde jag att komplettera observationerna med semistrukturerade intervjuer (Dalen 2015:14). I intervjuerna fick de olika aktörerna chansen att framföra sina ståndpunkter utan att hämmas av kollegor och aktörer från andra myndigheter. Detta var särskilt viktigt i denna verksamhet där de olika aktörgrupperna bär på åsikter som i viss mån kan stå i konflikt med varandra (Holmberg 2011:62). Intervjuerna var också nödvändiga för att kunna få in praktikers förslag på förbättringar i verksamheten.

Deltagare till intervjuerna rekryterades på lite olika sätt. När det kommer till polisens utredare/barnförhållsledare informerades dessa om studien via Anneli Larsson. Med deras samtycke förmedlade hon deras mailadresser till mig och därefter mailade jag en kort

presentation av mig själv med ett bifogat informationsbrev (Bilaga 2). Åklagarna rekryterades genom att Anneli skickade mitt informationsbrev till dem och att de därefter fick höra av sig till mig på eget bevåg. Socionomerna från kommunens sociala resursförvaltning kontaktade jag när jag insåg att jag behövde få med deras perspektiv i arbetet för att få en mer balanserad bild av verksamheten. Tanken med det slutgiltiga urvalet var att få en så nyanserad bild av problemområdet som möjligt och rekryteringen resulterade i en grupp bestående av en åklagare, två barnförhållningsledare och en av kommunens socionomer⁴ (Dalen 2015:55). Detta är ett ganska litet urval men märk väl att detta är en kvalitativ studie som följer principen ”small is beautiful” där en god analys är viktigare än en stor kvantitet (ibid:53).

Intervjuerna var semistrukturerade och utgick från en intervjuguide med olika centrala ämnen och tillhörande exempel frågor (Bilaga 3). Jag använde mig av många av exempel frågorna men sköt också in följdfrågor som var relevanta för det samtalet bar eller för den yrkesroll som intervjupersonen hade (O’Reilly 2009:3; Marshall & Rossman 2016:150). Valet av intervjuform berodde på att jag ville att intervjupersonerna skulle kunna formulera sina upplevelser med egna ord samtidigt som jag inte ville missa information som var relevant för frågeställningarna (Yin 2011:138). Intervjuerna tog 30 till 45 minuter och spelades in för att därefter transkriberas. Av respekt för intervjupersonernas anonymitet och uppgifternas potentiellt känsliga natur raderades inspelningarna direkt efter att transkriberingarna var genomförda. I transkriberingarna är intervjupersonerna anonymiserade.

Eftersom jag använde mig av en intervjuguide blev studien begränsad till vissa teman. (Marshall & Rossman 2016:109). Intervjuerna kodades efter de bredare teman som återfinns i observationsschemat men då intervjuerna även skulle lyfta fram praktikernas förslag på förbättringar tillkom det några kategorier.

3.2 Etik

Under observationerna var kommunens socionomer, BUP-psykologerna, barnläkarna samt åklagarna och polisens utredare vanligtvis medvetna om syftet med min närvaro med hänsyn till de informationsmöten jag hade medverkat vid. Dock uppstod det tillfällen då aktörer inte hade medverkat vid mötena. På samma sätt var det ständigt nya ansikten från socialtjänsten och bland de juridiska ombuden som inte kände till min roll. Vid observationerna uppstod således frågan om hur öppen jag skulle vara med mina studier och därmed hur medvetna aktörerna skulle vara om att jag observerade (O’Reilly 2009:3; Marshall & Rossman 2016:146). Trots att medvetenheten om mitt syfte riskerade att påverka aktörernas agerande valde jag ändå att vara öppen om min roll vid samråden och medhörningarna. På samråden tog detta sig uttryck genom att jag vid de inledande presentationerna informerade att jag var en student som utförde en observationsstudie. Vid medhörningarna kunde jag utveckla detta mer eller mindre beroende på situation.

Samtycket var en långvarig process som pågick under hela arbetet även om mycket av det kunde inhämtas vid de två informationstillfällena (Marshall & Rossman 2016:146). Det

⁴ I studiens resultatdel används fingerade namn på dessa intervjupersoner för att bevara deras anonymitet. Åklagaren kallas Kelly, barnförhållningsledarna kallas Mika och Nim och socionomen kallas Dylan.

innebar att aktörerna skulle ges tillfälle att samtycka till min närvaro vilket kunde vara svårt i flera fall. När det kom till de aktörer som närvarande på informationsmötena var detta inte ett så stort problem. Vid medhörningarna brukade jag dessutom fråga åklagarna och polisens utredare en extra gång om de verkligen samtyckte till min närvaro. Problemen uppstod snarare med de aktörer som cirkulerade, såsom personal från socialtjänsten och barnens juridiska ombud. På samråden var detta inte så problematiskt eftersom varje tillfälle inleddes med en presentationsrunda där jag kunde berätta om min roll, även om det nog inte var många socialsekreterare som kände sig manade att ifrågasätta detta i den situationen. Problemen gjorde sig snarare påmind vid medhörningarna där informationen till juridiska ombud och socialsekreterare kunde bli något bristfällig på grund av tidsramarna (jfr Holmberg 2011:67). Jag löste detta genom att undvika att inkludera data från aktörer som inte kände till min studie och i de fall där det behövdes för att förstå situationen hålla uppgifterna på en mycket generell nivå där aktörerna inte kunde identifieras (Björk 2018:462).

Det bör tilläggas att inga av de barn som förhördes gavs tillfälle att samtycka till mina observationer och de var vanligtvis inte medvetna om min närvaro i medhörningsrummet. Med anledning av detta förde jag inte några detaljerade anteckningar om barnens utsagor. Ibland krävdes dock antydanden av situationstypiska beteenden hos barnen för att jag skulle kunna diskutera hinder för effektiviteten i min rapport. Dessa antydningar är dock så pass generella för barnpopulationen på Barnahus att det är omöjligt att härleda dem till en specifik individ. En annan anledning till varför dessa identitetskyddande åtgärder vidtogs är den förundersökningssekretess som genomsyrar verksamheten på Barnahus. På grund av förundersökningssekretessen antecknade jag inte något om enskilda ärenden utan fokus låg på utredningsmetodiken, organisationen, samverkansarbetet och lagstiftning. Det innebar i praktiken också att jag inte talade med någon om vad jag såg under observationerna och att alla personer som figurerade fältanteckningarna enbart beskrevs med sin yrkesroll (ibid:463). Detta förfarande var också till för att bevara aktörernas anonymitet vilket också är skälet till varför intervjupersonerna har tilldelats alias i resultatredogörelsen.

3.3 Material

Jag observerade 28 samråd och 14 medhörningar vilket var cirka 31 timmars observationstid sammanlagt. De fyra intervjuerna resulterade i ett inspelat intervjumaterial på 150 minuter som transkriberades och kodades i teman och underteman.

4. En översikt av lagstiftning och forskning

4.1 Lagar och principer

Regler för förundersökning vid brott mot barn

En anmälan om våld eller övergrepp mot barn inkommer vanligtvis till polisen via socialtjänsten, barnets skola eller barnets vårdnadshavare (Sutorius 2001:35). Efter inkommen anmälan gör åklagaren en bedömning av om förundersökning ska inledas eller inte. Enligt 23:1 RB⁵ räcker det att det finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats för att inleda en förundersökning (ibid:24; Sonander 2008:21). Det är åklagarna som leder förundersökningarna av våld och andra övergrepp mot barn (Åklagarmyndigheten 2006:5). När förundersökningen är slutförd och förutsättningar för fällande dom finns är åklagaren skyldig att väcka åtal (Sutorius 2001:25)

I 23:4 2 st RB finns ett allmänt krav på skyndsamhet som skärps ytterligare när det finns en frihetsberövad misstänkt (SOU 2000:42:42). Förundersökningar av brott mot barn ska bedrivas särskilt skyndsamt enligt 2a§ FUK⁶. Bestämmelsen avser brott som förövas mot en person under 18 år där brottet är riktat mot personen liv, frihet, hälsa eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Paragrafen stadgar att förundersökningen ska avslutas och ett beslut i åtalsfrågan fattas senast inom 90 dagar från att en skäligen misstänkt finns (Forsman 2013:421). Denna tidsgräns får endast överskridas om utredningens beskaffenhet föranleder det eller om det finns andra godtagbara skäl.⁷

Enligt åklagarmyndigheten och rikspolisstyrelsens rekommendationer bör det första barnförhøret hållas inom två veckor från det datum då förundersökningen inleddes. Förhøret bör endast hållas senare än så om det föreligger särskilda skäl (Åklagarmyndigheten 2012:26). Förhøret bör hållas av någon med rätt kompetens för uppgiften enligt 18§ FUK (SOU 2000:42:15).

Det finns också andra regler som föranleder skyndsamhet. En sådan regel är den som stadgar att barnets vårdnadshavare måste underrättas om utredningsåtgärderna som utförs kring barnet i direkt anslutning till dessa åtgärder. Detta blir ett problem om vårdnadshavaren också är misstänkt. Regeln kan dock kringgå till viss del om underrättelsen skulle vara till men för utredningen (Forsman 2013:425).

Regler för den sociala utredningen

Enligt 14:1 1 st SoL⁸ är myndigheter och yrkesverksamma som stöter på barn inom sina verksamheter skyldiga att genast skriva en orosanmälan till socialnämnden vid misstanke om

⁵ Rättegångsbalken (1942:740).

⁶ Förundersökningskungörelsen (1947:948).

⁷ Exempel på godtagbara skäl är när fler barnförhører behöver hållas eller när det finns en större mängd misstänkta i ärendet. Brist på resurser är inte godtagbara skäl till att överskrida gränsen (Åklagarmyndigheten 2012:18).

⁸ Socialtjänstlagen (2001:453).

att ett barn far illa. Skyldigheten gäller även för polisen och orosanmälan ska som utgångspunkt skrivas i alla ärenden där barn är målsäganden (SOU 2014:49:140; Sonander 2008:21, 125). I de fall där kännedom om barnets situation når socialtjänsten först har socialtjänsten ingen absolut skyldighet att polisanmäla detta utan det är snarare en rätt och möjlighet enligt 12:10 SoL och 10:21 OSL⁹ (Sutorius 2001:35; Forsman 2013:220). Enligt socialnämndens allmänna råd bör misstankar om våld och/eller övergrepp mot barn skyndsamt polisanmälas om det är till barnets bästa eller misstanken är tillräckligt stark. Vid oklarheter bör polis och åklagare konsulteras (Forsman 2013:220). På grund av dessa regler är det vanligt att den sociala och den polisiära utredningen bedrivs parallellt. De följer dock olika regelverk och ska bedrivas oberoende av varandra (Sonander 2008:124).

När socialnämnden får in en anmälan ska de göra en bedömning av om barnet är i behov av skydd, 11:1 SoL. Socialnämnden måste sedan besluta om de ska inleda en utredning av barnet eller inte i en så kallad förhandsbedömning. Denna utredning ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd inom fyra månader (SOU 2014:49:140).

Barnkonventionen

Bestämmelserna om skyndsamma handläggningar av barnärenden stammar bland annat från FN:s barnkonvention och från de riktlinjer som utfärdades av FN:s ekonomiska och sociala råd (DS 2013:30:179). Eftersom Sverige är en konventionsstat är vi skyldiga att se till att barnkonventionen görs till en del av vår lagstiftning (SOU 2000:42:29). FN:s barnrättskommitté granskar Sveriges efterlevnad av konventionen. I en nyligen utförd granskning ansåg de att Sverige behövde jobba mer på att se till att förundersökningar i dessa sammanhang inte drar ut på tiden (Rädda barnen 2016:10).

Barnets bästa

Barnets bästa innebär att barnets integritet alltid ska respekteras och att de vuxna som möter dem ska sträva efter förståelse av det enskilda barnet. Detta synsätt ska alltid genomsyra utredningsarbetet i förundersökningar av brott mot barn. Det finns ingen generell tolkning av begreppet utan tolkningen varierar beroende på barnets behov (Emholt 2012:25). Dock bör alltid den bästa tillgängliga kunskapen beaktas i dessa sammanhang (Ds 2004:56:28).

Barnets bästa ska också beaktas i kommunikationen med barnet. Även om den lagstadgade tidsfristen åtföljs kan processen upplevas som mycket lång och väcka många frågor hos barnet. De aktörer som möter barnet i utredningen har därför ett ansvar att informera barnet (Rädda barnen 2016:18).

⁹ Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

4.2 Om Barnahus

Barnahus

Kortfattat kan idén om Barnahus beskrivas som ett hus dit barn som misstänks ha blivit utsatta för våld och övergrepp kan komma (Rädda Barnen 2013:15). I detta hus samverkar olika aktörer som utgörs av socialtjänsten, sjukvården, barnpsykiatrien samt rättssystemet representerat av polisen och åklagarmyndigheten. Genom att samla dessa aktörer under ett tak underlättas koordinationen och barnen slipper åka mellan olika myndigheter (Johansson 2012:69). Samverkan tar sig rent praktiskt uttryck i samråd och medhörningsforum. Samråd för att planera och koordinera insatser och medhörningsforum för att minska antalet samtal med barnen (Åklagarmyndigheten 2012:9).

En förlaga till Barnahus var de amerikanska Children Advocacy Centres (CAC). Denna verksamhet startades på 80-talet enligt principen att en effektiv respons på brott mot barn kräver en koordinerad insats från flera aktörer (Bracewell 2015:19; Elmqvist et al 2015:27). Verksamhetens grundare hoppades att modellen skulle höja kvaliteten på utredningarna så att rättsprocessen skulle bli mer effektiv och leda till fler åtal (Rasmusson 2011:301).

De övergripande syftena med Barnahus är att brottsutsatta barn ska få ett bättre bemötande i rättsprocessen och att förundersökningarna av dessa brott ska förbättras kvalitetsmässigt och effektivitetsmässigt (Socialstyrelsen 2008:59). Detta innebär att projektet ska syfta till kortare handläggningstider, ökad lagföring¹⁰ och en högre förundersökningskvalitet (Kaldal et al 2010:10). Det finns ingen lag för Barnahus utan verksamheten styrs av de samverkande myndigheternas lagar (ibid:18). Idag finns det också nationella riktlinjer för verksamheten i stort som syftar till effektivitet och rättssäkerhet samt att barnets bästa alltid ska komma först (Åklagarmyndigheten 2012:10).

Barnahus Göteborg startades år 2006 och har ett upptagningsområde bestående av barn boende i Göteborgs kommun samt från ett antal kranskommuner. Målgruppen för Barnahus Göteborg är barn mellan 0 till 18 år som misstänks ha utsatts för brott riktade mot barnet liv, frihet, hälsa eller frid. Även barn som lever med våld i familjen ingår i målgruppen (Personlig kommunikation, samordnare på Barnahus 16 maj 2018).

Utvärderingar av CAC och Barnahus

Trots att CAC har funnits sedan 80-talet har konceptet inte testats så rigoröst och framförallt råder det brist på utvärderingar som fokuserar på effektivitet och tidsåtgång (Bracewell 2015:XI, 2). Cross et al genomförde dock en nationell utvärdering där områden som använde sig av CAC jämfördes med områden som inte använde sig av verksamhetsformen (2007:1031). Utvärderingen visade att CAC underlättade koordinationen mellan de olika aktörerna avsevärt (ibid:1037). I en annan studie av CAC menade forskarna att modellen ledde till kortare handläggningstider och fler åtalsbeslut. Samma studie pekade dock på att det

¹⁰ Lagföring innebär att åklagaren fattar ett beslut om åtal, strafföreläggande, åtalsunderlåtelse eller företagsbot i ärendet (Brå 2013:9).

var många faktorer i utredningarna som kunde ta lång tid fastän CAC-modellen användes (Walsh et al 2008:8 – 9).

Barnahus har visat sig vara en viktig samarbetsform för att upptäcka, förhindra och förebygga brott (SOU 2014:49:59). I Åström och Rejmers stora utvärdering av verksamheten konstaterade de dock att modellen varken hade lett till fler lagföringar eller kortare handläggningstider. Detta bekräftades i Barnahusutredningen från 2010 där de noterade att lagföringsfrekvensen i områdena med Barnahus inte var högre än i referensdistrikten och att den till och med kunde vara lägre (Kaldal et al 2010:16, 72). I samma utredning pekade de på att lagföringsfrekvensen vid Barnahus Göteborg under 2009 låg på 13%. Detta är en relativt låg siffra som på en skala från högst till lägst lagföringsfrekvens placerar Göteborg på plats 9 av de 12 orter som ingick i utvärderingen. Den genomsnittliga handläggningstiden av ärenden vid Barnahus Göteborg under 2009 var 16 veckor. På en skala från kortast till längst handläggningstid placerar det Göteborg på plats 7 av 12 (ibid:74, 85 – 86).¹¹

Det har även gjorts några få mer konkreta granskningar av effektiviteten inom Barnahus. I Rädda Barnens kvalitetsgranskning uppgav 40% av Barnahusen att de både brukar klara av att hålla barnförhören inom två veckor och slutföra förundersökningen inom 90-dagarsfristen. 30% uppgav dock att de har stora problem med att hålla tidsfristerna. Granskningen kunde inte hitta något samband mellan användandet av Barnahus och nivån av skyndsamhet (Rädda Barnen 2016:17).

4.3 Om effektivitet i utredningar av brott mot barn

Negativa konsekvenser av en lång handläggningstid

En handläggning som inte är tillräckligt skyndsamt kan innebära stora konsekvenser för brottsoffret, utredningen och rättssäkerheten. Till exempel riskerar barnen att utsättas för fortsatta övergrepp om relevanta skyddsåtgärder dröjer (DS 2013:30:20). Barnen blir dessutom dubbelt belastade när påfrestningarna orsakade av den utdragna processen och det uteblivna stödet adderas till traumat av brottet i sig (Rädda barnen 2016:3). Eventuella stöd- och behandlingsinsatser till barnet kan också försvåras av den långa handläggningstiden eftersom barnets återhämtningsförmåga försämras ju längre tid som går utan att denne får hjälp (ibid:13).

För barnet innebär förundersökningen att skolgång, fritidsintressen och relationer påverkas (ibid:10). Barnets motivation att delta riskerar därför att sjunka ju mer tid som förflyter och ju fler gånger barnet behöver återupprepa sin berättelse. När den misstänkte är en närstående upplever barnet ofta en särskilt stor press och risken att barnet tar tillbaka och/eller ändrar uppgifter ökar med tiden (ibid:11; Åklagarmyndigheten 2012:18, 26).

Studier har visat att barn glömmer relativt snabbt och att långtidsminnen av episoder är mycket sårbara (Sjöberg & Lindblad 2002:312). Barn som inte förhörs nära inpå en händelse

¹¹ Den beräknade handläggningstiden avsåg dock tiden från anmälan till åtalsbeslut och inte från skäligen misstanke till åtalsbeslut vilket är då 90-dagarsfristen börjar löpa.

tenderar också att rapportera mer inkorrekt information (Larsson 2005:5). En annan anledning till att hålla förhöret snarast är att undvika att barnets påverkas av andra (Leander & Christianson 2008:294). Om den misstänkte är barnets vårdnadshavare och får reda på att en anmälan har gjorts finns det risk att denne utsätter barnet för påtryckningar. Detta kan leda till att barnet inte vågar berätta något för polisen (Rädda Barnen 2016:11).

Att utredningar drar ut på tiden kan också påverka utredningsåtgärderna negativt. Mycket av stödbevisningen inhämtas utifrån vad som framkommer under barnförhöret och möjligheterna att säkra bra stödbevisning försvinner med tiden. Till exempel kan vittnen hinna glömma detaljer, skador kan hinna läka, föremål kan hinna försvinna innan de kan säkras i en husrannsakan och misstänkta gärningsmän kan hinna hitta på bortförklaringar (Brå 2013:12). När kvaliteten på förundersökningen sjunker minskar förutsättningarna för åtal och fällande dom. Överlag tycks nämligen en kort handläggningstid vara betydande för att åklagaren ska väcka åtal eftersom detta oftare sker när handläggningen är skyndsam och håller sig inom tidsramarna (DS 2013:30:92; Kaldal et al 2010:85).

Varför drar det ut på tiden?

En stor anledning till varför brottsutredningar av våld och övergrepp mot barn drar ut på tiden är att den typen av brott generellt sett är väldigt svårutredda (Sutorius 2001:17). Mycket av detta beror på att många av dessa brott är begångna av en vårdnadshavare eller en annan närstående till barnet (Ds 2004:56:63). När ett brott sker inom en familj kan det ta lång tid innan brottet uppdagas vilket innebär att tekniska bevis och vittnen ofta saknas och att polisen enbart har barnets historia att gå på. Detta är ett stort problem med hänsyn till hur strikt åtalsprövningen är i bevishänseende (Back 2012:12, 14; Diesen 2001:97).

Barn har av olika skäl ofta svårt att berätta om vad de har blivit utsatta för (Åklagarmyndigheten 2006:4). Barnet kan på grund av ålder, bristande språkkunskaper eller en lång psykosocial utsatthet sakna förutsättningar för att berätta (Sonander 2008:85). Om gärningspersonen är en närstående oroar sig barnet dessutom ofta för konsekvenser gentemot sig själv och den närstående. Detta blir särskilt problematiskt om den misstänkte försöker påverka barnet till sin fördel (ibid; Sutorius 2001:17).

Enligt polisens egna utsagor beror de utdragna handläggningstiderna till stora delar på den tunga arbetsbördan som den stora mängden anmälningar orsakar (Polisen 2009:4). Denna börda i kombination med olika resursbrister brukar utpekas som en av de främsta orsakerna till den bristande effektiviteten (ibid; Sonander 2008:89; Diesen 2001:96). Resursbrister bland polisens förhørsledare och i åklagarkammarna leder till att det främst är brott med frihetsberövade misstänkta som hinner prioriteras (Diesen 2001:96). Det som inte prioriteras kan istället bli liggande väldigt länge innan det startas upp och även fortsätta bli liggande under ärendets gång. I slutändan får dessa ärenden ofta läggas ned (ibid; Sonander 2008:135). Resursbristerna innebär också att polisen och åklagarmyndigheten försöker hushålla med resurserna genom att låta anställda hoppa mellan ett stort antal ärenden. Detta resulterar i att poliser och åklagare inte har tid att närvara på Barnahus i så stor utsträckning (Kaldal et al 2010:93).

Arbetsbelastningen gör också att många utredare och åklagare säger upp sig eller byter avdelning vilket leder till att fler arbetsuppgifter fördelas på de som kvarblir på avdelningarna som rör barn och ungdomar (Sonander 2008:161). Det är ett stort problem att den stora genomströmningen av personal framförallt påverkar tillgången på personal med expertkunskaper, såsom barnförhållningsledare (Gekoski, Horvath & Davidson 2014:59). När arbetstiden är för pressad är det också svårt för aktörerna att inhämta dessa kunskaper under arbetstid (Sonander 2008:184).

Många utredningsåtgärder behöver utföras i god tid för att de ska fungera. Detta gäller bland annat dokumentationen av skador på målsäganden, utförandet av husrannsakingar för att säkra föremål samt förhör med barnet. När dessa åtgärder försenas eller utförs på ett bristfälligt sätt kan det påverka resten av utredningen (Kaldal et al 2010:79; SOU 2000:42:83). Problemen börjar ofta när den aktör som först misstänker att ett barn är utsatt för våld eller övergrepp anmäler detta alldeles för sent till polisen. Detta kan leda till att betydande bevisning hinner gå till spillo (Ensslin & Phillips 2013:64). Försenade utredningsåtgärder beror också på brister i överlämningsrutinerna inom polisen där viktiga kunskaper kan gå förlorade (SOU 2000:42:80).

I en utvärdering av polisens brottsutredningar utpekades prestationskulturen inom polisen som en problemalstrande faktor som påverkar kvaliteten och effektiviteten (Björk 2014:16). Björk hänvisar till Riksrevisionens rapport när han diskuterar hur kulturen gör måtten oskarpa, uppföljningen bristfällig och metodkunnandet svagt. Det svaga metodkunnandet anses bland annat bero på att det inte söks kunskaper utanför polisen och att nya arbetssätt och rutiner inte alltid får genomslag i praktiken (ibid). Förhållandet mellan kvalitet och kvantitet i arbetet är inte heller något som problematiseras i tillräckligt stor utsträckning (ibid:17).

Problem kopplade till samverkansarbetet

Det är generellt svårare att planera in olika utredningsåtgärder när många aktörer är inblandade, särskilt med hänsyn till den tidsbrist som dominerar de flesta aktörers arbetsdagar. Att hitta datum för samråd och medhörning där alla aktörer kan närvara kan vara svårt (Sonander 2008:144; Polisen 2009:24).

När aktörer med olika syften och problemdefinitioner ska samverka kan konflikter uppstå. På Barnahus är det spänningsförhållandet mellan viljan att tillgodose barnets behov av skydd och strävan efter att utreda brottet som ofta leder till avvägningsproblem (Åklagarmyndigheten 2012:5). Ett exempel på detta är när socialtjänsten talar med barnet och dess familj inom ramen för socialtjänstens skyddsbedömning. Om samtalet äger rum innan bevisning har hunnit säkras riskerar den polisiära utredningen att försvåras eller förstöras (Åklagarmyndigheten 2006:8). Även om det är mer rättssäkert att polisen får agera först måste polis och åklagare dock beakta att socialtjänsten inte kan avvakta hur länge som helst med sina skyddsåtgärder för barnet (Rädda Barnen 2016:11). Den sociala och den polisiära utredningen kan också stå i stort beroendeförhållande till varandra och fördröjningar kan därför bero på att de olika aktörerna måste vänta in olika typer av information från varandra för att kunna arbeta vidare (Sonander 2008:86).

En del anser att olika sekretessregler förhindrar en effektiv samverkan aktörerna emellan. Även om de inte innebär ett hinder i sig kan ändå tillämpningssvårigheter leda till missförstånd och fördröjningar (SOU 2000:42:76). För att förståelsen för sekretessreglernas tillämpning ska kunna spridas behöver dock kommunikationen mellan aktörerna fungera bättre (Kaldal et al 2010:93).

Åtgärder som anses öka effektiviteten

För att effektivisera utredningarna av brott mot barn bör alla aktörer som möter barn i samhället ha goda rutiner för anmälan och hantering av misstankar om våld och övergrepp mot barn (Åklagarmyndigheten 2012:17). När förundersökningen inleds bör förstahandsåtgärderna hålla en hög kvalitet och vara nära anknutna till vad som framkommer i anmälan. Dessa åtgärder utgör stommen i utredningsarbetet och kan, om korrekt utförda, underlätta den fortsatta utredningen (DS 2013:30:180). En viktig aspekt i detta är att aktörerna snabbt planerar och genomför bevissäkring och andra utredningsåtgärder (Kaldal et al 2010:92). En särskild företrädare¹² för barnet bör utses tidigt då denne kan påskynda utredningsåtgärderna (ibid:88).

En snabb och mer omfattande användning av tvångsmedel kan underlätta säkrandet av bevis och ge utredningarna en snabbare upplösning (Forsman 2013:443; Walsh et al 2008:9). Detta noterades bland annat i Barnahusutredningen (Kaldal et al 2010:79) där distrikten med korta handläggningstider och hög lagföringsfrekvens nyttjade tvångsmedel, som frihetsberövande, i hög utsträckning. Att frihetsberöva den misstänkte minskar riskerna för att denne påverkar målsäganden och vittnen (ibid:84). Tidspressen som uppstår av ett frihetsberövande gör också utredarna mer effektiva vilket medför att resurser sätts in medan bevisen fortfarande är färska (ibid).

Alla inblandade aktörer bör ha särskild barnkompetens för att hantera barnärenden (Barnombudsmannen 2012:9). För polisens barnutredare bör det finnas möjligheter till kontinuerlig fortbildning i ämnet (SOU 2000:42:54). Detta gäller dock inte bara barnutredarna utan hela den samlade kompetensen på Barnahus måste ständigt utvecklas (Kaldal et al 2010:91). För att kunna bedriva ett effektivt utredningsarbete är det viktigt att barnens perspektiv och upplevelser förstås (Rasmusson 2011:319). Ett bra bemötande och en god relation mellan förhållsledaren och barnet ökar barnets motivation att medverka i utredningen (Back 2012:31).

En bättre fungerande samverkan har också utpekats som en viktig faktor. Det krävs en mycket större samsyn i utredningarna och tätare kontakter mellan de olika aktörerna (SOU 2000:42:80). Samråden är i detta sammanhang ett bra tillfälle för aktörerna att koordinera sina insatser och minska riskerna för att de olika utredningarna försenar varandra. För att samråden ska uppnå dessa syften är det viktigt att de hålls nära anmälan och utnyttjas till fullo (Kaldal et al 2010:60).

¹² En särskild företrädare utses om barnets vårdnadshavare är misstänkt eller det annars finns anledning att anta att barnets vårdnadshavare inte kan ta tillvara barnets intressen (Forsman 2013:424).

I tidigare studier har ett samband mellan en hög åklagarnärvaro på Barnahus och en hög åtalsfrekvens iakttagits (Åklagarmyndigheten 2012:12). Från åklagarnas sida krävs det därför ett aktivt förundersökningsledarskap (Kaldal et al 2010:79). När åklagaren ser och hör förhöret direkt på plats får denne en omedelbar och ofiltrerad version av barnets berättelse. Detta i kombination med ett aktivt deltagande på samråden gör att åklagaren kan lämna tidiga direktiv i ärendet och ta ställning till användandet av tvångsmedel (Åklagarmyndigheten 2012:17, 27).

Att öka effektiviteten med hjälp av lagstiftning förespråkas i Justitiedepartementets förslag på snävare tidsfrister för förundersökningen i stort och en lagstadgad tidsfrist för när ett första barnförhör måste hållas (DS 2013:30:24). Kommittén bakom promemorian anser att en striktare lagstiftning skulle effektivisera handläggningen eftersom det skulle kräva en större prioritering av barnärenden och en större avsättning av resurser (ibid:93).

Vad är effektivitet och hur kan det mätas?

Hittills har det här arbetet främst diskuterat effektivitet i termer av skyndsamhet och en handläggning inom aktuella tidsfrister. Effektivitet kan dock mätas utifrån ett flertal olika prestationsindikatorer som hänger samman och påverkar varandra. Brå belyser hur en god utredningsprestation inte enbart kan mätas i termer av handläggningstider utan att brottsuppläsningsfrekvensen och utredningens kvalitet är minst lika viktiga komponenter (Brå 2013:59). Detta är något som har beaktats under arbetet med denna studie.

När effektivitet inom ramen för CAC studeras brukar forskarna titta på allmänna effektivitetsindikatorer såsom lagföringsfrekvens och handläggningstider (Elmqvist et al 2015:27). Samverkansformen i sig, behöver dock också beaktas och därför har en del studier av CAC tittat på fördelar med arbets sättet och hur troget en specifik CAC följer grundidéen (ibid:27, 29). När Barnhusen utreddes år 2010 beaktade de bland annat hur förundersökningarnas kvalitet hade påverkats av användandet av Barnahus. Inom ramen för detta undersökte de om underlaget för rättsprocessen hade förbättrats, om lagföringen hade ökat, om handläggningstiderna hade förkortats och om förundersökningskvaliteten hade ökat överlag (Kaldal et al 2010:10).

Är en lång handläggning alltid en dålig handläggning?

Det är viktigt att fokuset på att öka effektiviteten i utredningarna av brott mot barn inte påverkar kvaliteten och enskildas rättssäkerhet negativt (Brå 2013:59). Kortare handläggningstider är inte något positivt om det sker genom fler avskrivna, men lagföringsbara, ärenden (ibid:63). När en snabb handläggningstid ständigt får företräde framför fördjupning och kvalitet kan det också leda till att aktörerna inte hinner ägna så stor tid åt enskilda ärenden (Sonander 2008:163). Dessa aspekter har lett till att en del är mycket kritiska mot förslagen om strängare skyndsamhetskrav (SOU 2014:49:195).

Björk är kritisk till att mycket av polisens utredningsarbete präglas av sifferförvaltning. När utredningarnas mål är att uppnå en hög andel slutredovisade ärenden och hålla tidsfristerna

väl har kvantifiering blivit alltför centralt menar han (2014:10). Alla effektivitetsmål och mätpunkter som ska förverkligas leder mest till osäkerhet och deskriptiv statistik (ibid:20).

En utdragen handläggning kan också vara motiverad i det enskilda fallet. Vissa ärenden kräver att utredarna utför en mängd viktiga, men tidskrävande, utredningsåtgärder för att kunna klara upp brottet (Brå 2013:60). Till exempel måste omständigheterna runt anmälan klarläggas och aktörerna måste utreda barnets utvecklingsnivå, levnadsförhållande och familjestruktur (SOU 2014:49:195). Det är ett stort problem att många förundersökningar läggs ned utan att flera elementära utredningsåtgärder överhuvudtaget har utnyttjats (Diesen 2001:98). Många förundersökningar blir nedlagda trots att utredarna kanske hade kunnat göra framsteg om de hade fått lägga mer tid på ärendet. Kort uttryckt arbetar aktörerna allt för länge med utredningarna sett till tid men lägger ned dem för tidigt sett till utredningsmöjligheterna (Kaldal et al 2010:79).

5. Hinder för effektiviteten

5.1 I utredningens natur

Brott inom familjen

Ett stort hinder i merparten av utredningarna inom Barnahus-verksamheten är att den misstänkte vanligtvis är närstående till barnet och lever i dennes närhet. Som en åklagare på ett samråd påpekade finns det nämligen en stor risk att den misstänkte försöker påverka barnet om denne får reda på att barnet har berättat för andra om situationen. Även om den misstänkte inte känner till att barnet har berättat kan barnet ändå påverkas psykiskt av att vistas under samma tak som förövaren. Under flera av medhörningarna var det uppenbart att barnet hade interagerat med den misstänkte och påverkats av denne. Vid några av dessa observationstillfällen berättade barnet en inövad historia medan barnen i resterande fall verkade hämmade.

Rädslan för konsekvenser

Under en observerad medhörning stod det klart att barnet brydde sig mycket om den misstänkte och att hen var orolig över vad som skulle hända. Detta var också ett vanligt ämne för diskussion på samråden. Aktörerna påtalade att utöver att ha skuldkänslor över att ha dragit misstankar över en vårdnadshavare kunde barnen också vara oroliga över negativa konsekvenser för dem själva. Under medhörningarna kunde detta ta sig uttryck i en motvilja att berätta från barnets sida. En förhørsledare noterade att barnet som hen förhörde uppenbarligen hade mer att berätta men noga valde sina ord.

Brist på information

En åklagare på ett av samråden ansåg att det aktuella ärendet var såpass "luddigt" att det inte gick att förbereda särskilt mycket. Oklarhet dök också upp som ett problem vid flera andra observationstillfällen. På några samråd ansågs informationen i anmälan vara för tunn och barnets uppgifter beskrevs mer som symtom än som en renodlad berättelse.

Trots att anmälan många gånger innehöll tillräckligt med uppgifter kunde barnets förhørsutsaga bedömas vara allt för vag. Att få fram en mer specifik utsaga kunde dock vara mycket svårt om barnet hade utsatts för brottet under en längre period eller om det hade gått ett tag sedan den aktuella händelsen utspelade sig, vilket var återkommande faktorer under observationerna.

Barnet i förhörssituationen

En vanlig diskussion under samråden var huruvida barnet var tillräckligt moget för att förhöras. Ibland var det tydligt redan på samrådet att barnet var alltför ung. I många andra fall

hade aktörerna dock svårt att avgöra barnets allmänna utvecklingsnivå i förväg. Detta kunde därför ibland dyka upp som en komplikation under medhörningen. Ett annan utmaning med barn i medhörningssituationen var deras åldersmässiga begränsningar i att precisera tid och rum. Detta kunde nämligen göra det svårt för åklagaren att skriva en mer precis gärningsbeskrivning och nå upp till de krav som ställs på en utsaga. Även om barnen inte var så unga kunde de ändå råka ut för olika minnesproblem i form av att de inte mindes, mindes fel eller återberättade saker på olika sätt vid olika tillfällen.

Ett annat problem var den språkbarriär som kunde föreligga i vissa fall. Barnets behov av tolk var något som brukade nämnas, och ibland diskuteras, på samråden. När en tolk nyttjades under en medhörning var det tydligt att det försvårade användandet av förhörsmetodiken med fri berättelse.

Logistiska problem

”Men alla våra ärenden är ju i nära relation och då försvårar det saker och ting. Och då kan man ju inte åka hem och hämta barnet heller så det måste ju blir från skolan då.”

Mika, barnförhørsledare hos polisen

För att barnförhören ska kunna genomföras krävs det att barnen kan hämtas upp med diskretion, gärna från förskolan/skolan. Flera av medhörningarna fick ställas in eftersom barnet inte dök upp i skolan. Enligt de närvarande aktörerna var barn med oregelbunden skolgång ett vanligt problem i dessa sammanhang. Vid ett samråd undrade en socialsekreterare hur situationer där barnen inte går på dagis/i skolan ska lösas. Ordföranden svarade att detta är något som får försöka lösas efter de resurser som finns hos polisen för tillfället. Det var dock uppenbart att det saknades reella lösningar för dessa situationer om barnet inte var omhändertaget eller bodde hos någon annan än den misstänkte.

5.2 Organisatoriskt

Organisatoriska problem inom socialtjänsten

På ett av samråden kom det fram att alla de närvarande aktörerna ansåg att socialtjänstens organisation är ett ganska ”snurrigt system” som ofta orsakar problem. Vid just detta tillfälle hade ett ärende blivit liggande eftersom relevanta journaler hade skickats till fel stadsdel och därmed inte kommit in i ärendet.

Ett annat problem var den stora genomströmningen av personal på socialtjänsten som ledde till att ärendena ofta bytte handläggare. I många fall hade socialsekreterarna på samråden fått ärendet tilldelat sig precis innan samrådet. De kunde också vara osäkra på om de skulle fortsätta handlägga dessa ärenden eller om någon annan socialsekreterare skulle komma till medhörningen. Detta försvårar planeringen av utredningsåtgärder menar åklagaren Kelly.

Det ständiga bytet av handläggare blev ett ännu större problem när överlämningsrutinerna hade varit dålig mellan socialsekreterarna. Socialsekreterarna hade av den anledningen vid

flera tillfällen inte mer koll på ärendet än vad som stod i de papper de hade fått med sig. Kelly anser att detta är problematiskt:

”De förmedlar kanske inte det till nästa som kommer för det kanske inte är det första man tänker på när man går hem för man är sjukskriven och utbränd liksom att ”kom ihåg nu att berätta för åklagaren vad som händer med de här barnen”. Så blir det ju inte. Och det finns många saker som kan göra att det kan gå tokigt i ärenden liksom.”

Organisatoriska problem inom polisen

Under en medhörning berättade en utredare¹³ att det ibland kan ta väldigt lång tid innan någon tar tag i ärendena hos polisen. Enligt de intervjuade aktörerna beror detta främst på diverse resursproblem. Barnförhördeledaren Nim anser att det många gånger har funnits för få barnförhördeledare inom polisen. Hen menar att detta beror på att arbetet stundvis är mycket tungt och att barnförhördeledarna kan känna sig väldigt pressade. Många bestämmer sig därför för att lämna arbetet vilket ökar arbetsbördan för de kvarvarande. Tillsättandet av nya personer på avdelningarna görs inte heller alltid på bästa sätt. Barnförhördeledaren Mika beskriver hur de inkommenderade polisassistenterna kan påverka arbetet:

”...för vi får ju de här nyblivna polisassistenterna. De är ju inkommenderade ett år på utredning innan de får ut och åka. Lagom när man har lärt upp dem och så amen då sticker de ut. Då fick de en tjänst ute liksom. Och så kommer det ett nytt gäng och så ska man lära upp dem.”

Mika fortsätter med att berätta om hur hen anser att det nog inte är så bra för polisens verksamhet med nya utredare till avdelningen hela tiden då just ”brott i nära relation”¹⁴ är en sådan specialistenhet.

För att användandet av tvångsmedel i anslutning till barnförhören ska fungera krävs det att polisens arbetsgrupper har tillräckligt med resurser. Utredarna uttryckte vid två tillfällen osäkerhet kring om tvångsåtgärderna skulle kunna utföras direkt efter förhören. Vid ett av tillfällena var det till och med osäkert om de skulle kunna utföras överhuvudtaget under den aktuella dagen.

Organisatoriska problem inom åklagarmyndigheten

Åklagaren Kelly menar att en stor anledning till varför ärendena blir liggande är den stora arbetsbelastningen på ett fåtal åklagare på åklagarmyndighetens barn- och ungdomsteam. Många barnärenden kräver att åklagaren kan ta sig tid att sätta sig in i dem och den möjligheten har de ofta inte fortsätter hen. När den första åklagaren inte hinner ta tag i ett mer komplext ärende lämnas det ofta över till en ny åklagare efter ett tag men denne brukar sällan ha tid för detta heller.

¹³ Med *utredare* avses alltid polisens utredare om inget annat anges.

¹⁴ Den av polisens avdelningar som är mest involverad i Barnahus.

Att åklagarna har så mycket att göra påverkar också deras möjligheter att närvara på Barnahus. En aspekt av detta syntes under en medhörning där åklagaren var upptagen på annat håll och inte närvarade under förhöret. Enligt barnförhørsledaren Mika är det meningen att andra åklagare ska täcka för de frånvarande åklagarna men dessa inhoppare är ofta så upptagna att detta sällan blir en realitet.

Det var inte alltid samma åklagare som ansvarade för ett och samma ärende från anmälan till beslut om åtal. Ärendena brukade istället lottas om till andra åklagare. Till följd av detta fick en del ärenden hoppa mellan olika personer och den åklagare som till slut fick det hade inte haft möjlighet att vara med hela vägen. Kelly berättar om hur hen har ärvt ärenden av kollegor där hen har varit den femte åklagaren som har arbetat med ärendet totalt.

Brist på tid och lokal

Under observationerna av samråden framkom det att det kunde vara svårt att hitta lediga förhörstider i tillräckligt nära anslutning till samråden. Detta blev ett särskilt stort problem veckorna innan skollovet. Eftersom det av logistiska och diskretionsmässiga skäl ansågs svårt att hämta barnen till förhöret när de inte befann sig i skolan var de flesta förhörstider strax innan lovet bokade. De få tider som fanns kvar var ofta tider som inte funkade så bra för utredarna.

Det hela komplicerades ytterligare av att det vanligtvis inte går att boka och använda sig av båda förhørsrummen eftersom de är indelade i ett speciellt system baserat på ärende-/förhörstyp och åklagartillgänglighet. Barnförhørsledaren Nim tycker att det är synd att inte båda rummen utnyttjas effektivt.

Brister i andra aktörers tillgänglighet

Barnläkarna på Barnahus Göteborg är bara på plats två dagar varje vecka vilket kan störa effektiviteten. På ett samråd insåg aktörerna behovet av en läkarundersökning i anslutning till barnförhöret. Det var dock svårt att hitta en förhörstid som passade aktörerna och var under en tid då en barnläkare var på plats. Problemet dök också upp under en medhörning när behovet av en läkarundersökning insågs först då och det inte var en dag då barnläkaren var där.

Ett alternativ till barnläkarna var att åka med barnen till RMV¹⁵ för att dokumentera skadorna. Detta var dock inte helt problemfritt enligt aktörerna på en medhörning. Vid det aktuella tillfället behövde skador dokumenteras men det lokala RMV skulle snart stänga för dagen och de skulle troligen inte hinna dit innan dess.

¹⁵ Rättsmedicinalverket

5.3 Utredningsmetodiskt

Brister i anmälningrutinerna

Ett vanligt ämne för diskussion på samråden var att socialtjänsten kunde vara väldigt sena med att polisanmäla misstänkta brott mot barn. Fördröjningen sades dels bero på dåliga rutiner hos socialtjänsten där de som tar emot orosanmälningar inte alltid agerar direkt. De sena polisanmälningarna verkade dock även bero på en osäkerhet från socialtjänstens sida över huruvida händelserna skulle polisanmälas eller inte.

När ärendet hade nått polisen först kunde anmälningrutinerna också vara bristfälliga. Vid ett samråd noterade aktörerna att den polisanställda som hade upptagit anmälan inte hade inkluderat tillräckligt med information. Aktörerna menade att ett sådant förfarande försvårar arbetet för de utredare som får ärendet tilldelat sig.

Bristande skadedokumentation

Ett annat problem som ofta diskuterades på samråden var hur skador på barnen inte dokumenterades i tillräckligt stor utsträckning och i tillräckligt god tid. Vid ett par tillfällen kom det fram att socialtjänsten varken hade tittat på eller dokumenterat skadorna som personalen på barnets skola hade upplyst dem om. De hade inte heller gjort några läkarundersökningar inom ramen för de sociala utredningarna.

Utrymme för barnet att påverkas

Ett problem som de olika aktörerna ständigt brottades med var hur barnet riskerade att påverkas av en misstänkt vårdnadshavare och andra under utredningens gång. Aktörernas hantering av ärendena lämnade nämligen utrymme för extern påverkan ibland. Ett exempel på detta tog sig uttryck på några av samråden där det aktuella förhöret inte kunde bli av förrän långt fram i tiden. Socialtjänsten påtalade då att de troligen skulle behöva tala med barnet och den misstänkte innan förhöret. Vid några samråd berättade socialsekreterarna att de hade talat med barnet och sedan låtit denne gå hem till den misstänkte, vilket ansågs vara allt annat än idealt.

Valet av metod för hur den misstänkte skulle tas till sitt förhör spelade också en stor roll i detta sammanhang vilket kom på tal efter två av medhörningarna. Det poängterades att när kallelse används istället för hämtning och barnet fortfarande befinner sig i den misstänktes vård finns det en risk att denne hinner påverka barnet. Om kallelse skulle användas skulle barnen förmodligen inte kunna åka hem. Vid båda tillfällen avfärdades dock hämtning som en alltför dramatisk åtgärd.

Brister i förberedandet av utredningsåtgärder

Att uppgifter om den misstänkte saknades kunde leda till komplikationer och det var inte alla

gångar som detta beaktades under samrådet. Efter ett observerat barnförhör framkom det att det inte hade gjorts någon efterforskning om var den misstänkte befann sig. Detta gjorde att hämtning och andra utredningsåtgärder försvårades avsevärt.

Ett annat problem var när socialsekreterarna inte hade hörts innan de satt med på barnförhöret, vilket observerades vid ett par tillfällen. En åklagare på ett samråd berättade att en sådan miss innebär att socialsekreterarens egna förhørsberättelse riskerar att påverkas av barnets utsaga.

Tidskrävande utredningsåtgärder

”Det som är energikrävande och tar tid är ju allt det administrativa runt omkring. Själva barnförhöret i sig är inte det jobbiga utan det är man ska kontakta...man ska ta reda på vilken skola de går på, se till att de är i skolan den dagen och att särskilda företrädaren ska kunna åka och hämta och att soc ska meddelas vilken tid.”

Detta är vad barnförhørsledaren Mika anser vara en av anledningarna till att barnutredningarna drar ut på tiden. Utredarna vill dessutom gärna förhöra alla som har hunnit interagerat med barnet och detta kan ta väldigt lång tid om de är många och svåra att få tag på berättar åklagaren Kelly.

Brister i förhören

Förhørsledarnas frågor blev lite ledande i vissa förhör. Anledningen till detta tycktes vara att förhørsledaren ville få fram mer fokuserade svar från barnen. Som flera av förhørsledarna påpekade är tydlighet viktigt när små barn förhörs och denna tydlighet kan ibland utvecklas till ledande frågor.

Under en medhörning var åklagaren missnöjd med att flera barn inom samma ärende hördes under samma eftermiddag. Anledningen till missnöjet är att barn riskerar att prata ihop sig om en gemensam historia när de vistas i samma väntrum eller möts på andra vis. Detta var precis vad som hände i det aktuella ärendet.

Brister i åklagarens ledning av förundersökningen

Vid ett tillfälle var åklagaren helt frånvarande från medhörningen. Detta gjorde att hen inte kunde leda aktivt och komma med direktiv. Istället fick utredarna återkoppla till åklagaren efter förhöret. Även potentiellt viktiga åtgärder, såsom husrannsakan, kunde inte utföras när åklagaren inte var där och beslutade om det. Som barnförhørsledaren Nim påpekar är det således viktigt för kvaliteten att en åklagare närvarar.

Problem med åtgärder efter förhöret

Barnförhørsledaren Mika har noterat hur handläggningen av barnärenden kan vara relativt

snabb fram till barnförhöret men att det brukar sakta ned när denna inledande stress har lagt sig:

”Och jag vet inte vad det beror på men att man inte slutför. Antingen ska ärenden läggas ned eller så ska det väckas åtal. Och jag tror att det har att göra med en del rutin hos en del kollegor. Att de inte är så snabba på där. För det är ju viktigt att få in en misstänkt.”

Åklagaren Kelly tar upp hur det i de ärenden där det krävs fler åtgärder efter att den misstänkte har hörts kan ta en stund innan något blir gjort. När det tar allt för lång tid brukar hen vara tvungen att höra av sig till utredarna för att påminna dem. Vanligtvis brukar Kelly då få svaret att utredarna inte har hunnit prioritera ärendet.

Att direktiven utförs i nära anslutning till förhören är också viktigt för att åklagarna ska kunna sköta sin del av ärendena effektivt poängterar Kelly. Hen menar att när journaler, upptecknade förhör, rättsintyg och annan återkoppling väl börjar komma in från utredarna har det ibland gått så lång tid att hen har glömt bort stora delar av ärendet.

5.4 Samverkan

”Samverkan tar tid”

”Det är många pusselbitar som ska falla på plats för att man ska få till det här barnförhöret.”
Nim, barnförhørsledare hos polisen

Efter en medhörning berättade en förhørsledare att hen ansåg att samverkansarbetet gör att barnutredningarna drar ut på tiden på grund av alla aktörer som ska medverka. Socionomen Dylan vet inte riktigt om användandet av Barnahus gör förfarandena snabbare eller inte.

Samrådets vara eller icke vara

Barnförhørsledaren Mika menar att inplaneringen av samråden ibland kan fördröja utredningarna. Hen anser också att det kan vara lite slentrian av åklagaren att alltid kalla till samråd oavsett situation. Åklagaren Kelly lyfter att det ibland är viktigt att hålla samråd i ärendet och att detta innebär att barnförhöret kan försenas. Hen anser dock att samråden ibland inte ger tillräckligt mycket tillbaka när socialtjänsten inte vet nånting. Vid några av samråden hade socialsekreterarna nämligen inte läst in sig på ärendena. En åklagare vid ett av dessa tillfällen påpekade att hen hade velat ha samrådet för att tala med någon som hade koll och att samrådet nu var meningslöst.

Information och misstankar som inte delas

På två av de observerade samråden var socialsekreterarna osäkra på vad de andra aktörerna kände till om ärendet och inte. Detta ledde till en del missförstånd. Åklagaren Kelly påpekar dock att situationen även kan vara den omvända där polis och åklagare inte delar med sig av

information till socialtjänsten.

Vid ett samrådstillfälle hade anmälaren i ärendet gjort tidigare anmälningar till socialtjänsten om samma händelser. Denna information kom dock inte fram förrän senare under samrådet eftersom socialsekreteraren trodde att informationen var sekretessbelagd. Socionomen Dylan berättar om hur en del av problemen med informationsdelningen har att göra med att det finns fler än en huvudman på Barnahus. Aktörerna kan uppleva det som mycket rättsosäkert när det inte vet hur mycket de kan dela, till vem de ska dela och var denna information sedan förvaras menar hen.

Påverkande samtal

Vid merparten av de observerade samråden hade socialtjänsten redan hunnit träffa barnet i syfte att påbörja skyddsbedömningen. Barnförhållningsledaren Nim menar att detta förfarande är i strid med Barnahus syfte:

”En utav tankarna är ju att barnen bara ska behöva berätta på ett ställe... Och för mig blir det lite...eftersom ofta har ju redan socialtjänsten pratat med barnen när vi ska prata med barnet. Så då har de ju redan varit på socialtjänsten och sen så ska de prata med oss så då blir ju inte den tanken... Det syftet uppfylls ju inte.”

Ett större problem var dock alla de gånger då socialtjänsten inte bara hade hållit vaga samtal utan också hade hunnit prata med barnet och/eller den misstänkte om de specifika händelserna i orosanmälan. Genom detta samtal fick de misstänkta reda på att socialtjänsten hade talat med barnen och vad barnen hade sagt. Detta förfarande gav de misstänkta utrymme att hitta på bortförklaringar och påverka barnet vilket enligt barnförhållningsledaren Mika förstör utredningarna.

5.5 Lagstiftning

Anonyma orosanmälningar

Under en medhörning tog en av barnutredarna upp problematiken i att orosanmälningar kan göras anonymt till socialtjänsten, vilket också hade skett i detta fall. En anonym anmälan kan leda till svårigheter i form av diffus information, att anmälaren inte kan höras och att så kallade ”hämndanmälningar” kan göras av någon som är i tvist med den som utpekats som förövaren. ”Hämndanmälningar” innebär att polisen får lägga ned tid på att utreda ärenden där ett brott egentligen inte har skett.

Regler för interaktion med vårdnadshavarna

Under några medhörningar var det tydligt att utredarnas skyldighet att meddela vårdnadshavaren om att barnet hade förhörts kunde vara i vägen för utredningen om vårdnadshavaren var misstänkt i ärendet. Socialtjänstens skyldighet att meddela

vårdnadshavaren om att en social utredning hade inletts kunde innebära liknande problem.

Barn som vittnen

Vid två samrådstillfällen diskuterades behovet av att höra barn som vittnen i ärenden där vårdnadshavarna var misstänkta. Till skillnad från barn som är målsäganden kan dock barn som är vittnen inte tilldelas en särskild företrädare som får en vårdnadshavares status. Istället blir vittnesförhöret beroende av vårdnadshavarens samtycke. Barnförhørsledaren Mika ger ett exempel på denna komplexitet:

Om till exempel då vi säger att en mördar sin fru. Och så sitter han då häktad. Och så är barnet vittne till det. Då finns det ju inget...Då hamnar vi i ett dilemma om den misstänkte nekar för då är han den enda vårdnadshavaren och barnet är ju inte målsägande utan den är bara vittne. Då kan man inte utse någon särskild företrädare och då kan man inte höra barnet som vittne.”

Beviskrav

En åklagare på en av medhörningarna berättade att rätten ofta kräver mycket av barnets utsaga i den här typen av ärenden. Det är dock en stor utmaning att få fram en specifik utsaga när ärendena rör barn. Att domarna kräver så mycket har lett till att åklagaren Kelly ofta har känt att det är väldigt svårt att få lagföringar i barnärenden. Alla ogillande till följd av detta är något som Kelly anser gör åklagarnas arbete mycket tungt periodvis.

6. Bemötande av hinder

6.1 Organisatoriskt

Socialtjänstens organisation

Samråden fungerade som bäst när socialsekreterarna som kom dit var inlästa på ärendena, vilket de också var vid ett flertal tillfällen. En socialsekreterare som hade handlagt ärendet redan från start hade ofta koll på barnets personalia och historik.

Att det var de socialsekreterare som var ordinarie handläggare för ärendena som dök upp på flera av samråden var positivt med hänsyn till hur viktigt kontinuitet är för aktörerna. Än mer positivt var det när dessa personer berättade att de skulle fortsätta handlägga ärendena framöver.

Polisens organisation

Barnförhørsledaren Mika beskriver joursystemet som polisens utredare jobbar efter som en positiv aspekt. På ”brott i nära relation” finns det fem grupper och varje grupp har jourveckor efter ett rullande schema. Alla barnärenden som kommer in när ens grupp har jour är också de som barnutredarna i gruppen kommer ta hand om framöver berättar hen.

I vanliga fall får de barnutredare som inte har barnförhörskompetens än jobba i lag med en som har det berättar barnförhørsledaren Nim. Genom att utföra alla utredningsåtgärder förutom barnförhören får de lära sig en hel del menar hen. Åklagaren Kelly upplever också denna samarbetsform som ett bra arbetsupplägg:

”...och jag upplever ju att de som jobbar en barnförhørsledare och en barnutredare tillsammans och som jobbar tight och har ärendet. Det är alltid nån utav de som kommer på samråden. De är båda med på barnförhören. De kan snabbt göra direktiven efter barnförhören. Jag upplever att det är det absolut effektivaste.”

Det finns också en ambition hos barnförhørsledarna att samla på sig mer kunskap på området. Ett exempel på detta var när en barnförhørsledare under en medhörning berättade för åklagaren att hen försöker förbättra sin förhörsteknik genom att titta på inspelade förhör från tidigare ärenden.

Åklagarmyndighetens organisation

”Vi har ju liksom det upplagt här hos oss som att först när ett ärende kommer in, när en anmälan liksom skickas in från polisen till oss, då är det alltid en åklagare som är schemalagd att ta hand om det direkt. För man har liksom...det kallas...då har man samrådsveckan. Det är de veckorna som man går på de här samråden tisdagar och torsdagar.”

Åklagaren Kelly beskriver här hur åklagarnas rutiner får barnärendena att flyta på smidigt till en början. Hen fortsätter med att peka på hur de länge har jobbat med att finslipa dessa rutiner.

Trots många omlottningar var det tydligt att många åklagare eftersträvade någon form utav kontinuitet. Att lotta om ett ärende behöver inte heller vara något negativt. Ett exempel på detta var hur en åklagare vid ett samråd berättade att ärendet skulle lottas om till en åklagare med rätt kompetens för ärendet.

Flexibilitet

Arbetsbelastningen förändras ständigt på Barnahus. Under de perioder som det var mer fullbokat i förhørsrummen kunde aktörerna visa prov på flexibilitet. Det gjordes till exempel undantag från regeln om hur de olika förhørsrummen får användas för att saker och ting skulle flyta på smidigare.

6.2 Utredningsmetodiskt

Bra rutiner för initiala åtgärder

Vid åtminstone två samråd var det tydligt att det hade varit snabba ryck från socialtjänstens sida initialt. I båda dessa fall hade socialsekreterarna skrivit en polisanmälan direkt efter att orosanmälan hade kommit in eftersom det fanns misstankar om våld i dessa.

En annan fördelaktig faktor är när de poliser som först kommer i kontakt med ärendet ser till att bevisen dokumenteras väl. Detta var något som påtalades vid en medhörning och som också sades ha hänt vid ett samråd. På detta samråd berättade utredarna om att de uttryckande poliserna noggrant hade dokumenterat allt de hade iakttagit på platsen i ett PM till utredaren.

Bra initial skadedokumentation

Skolor och vårdcentraler hade vid ett flertal tillfällen dokumenterat observerade skador på barnen så att socialtjänsten kunde bifoga detta till polisanmälningarna. Vid ett par tillfällen hade också socialtjänsten dokumenterat skador på eget bevåg. Enligt en åklagare på ett samråd är detta bra rutiner eftersom skadorna vanligtvis har hunnit försvinna när ärendet når polisen. En annan åklagare påtalade att det dock är viktigt att det framgår när skadan dokumenterades och vem som dokumenterade den för att det ska ha något bevismässigt värde.

Väl använd samrådstid

Samrådstiden användes i några fall till att diskutera olika faktorer som skulle kunna påverka förhörssituationen och den fortsatta utredningen. Det som vanligtvis togs upp i detta

sammanhang var frågan om barnets eventuella tolkbehov. Ett annat exempel var hur aktörerna vid ett samråd diskuterade hur de skulle hantera en situation där en syskonskara skulle höras under samma eftermiddag. Aktörerna beslutade att en eventuell påverkan barnen emellan skulle förhindras genom att barnen skulle få sitta åtskilda i olika rum.

Hur barnets skador skulle dokumenteras var också ett viktigt ämne för diskussion på samråden. Det vanligaste beslutet var att planera förhöret till en dag då barnläkarna var på plats på Barnahus. Vid ett par tillfällen planerade dock aktörerna att ta barnet till RMV istället eftersom de visste att barnläkarna inte skulle vara tillgängliga. På ett av dessa samråd fattades dock beslutet för att aktörerna ville ha en grundlig rättsläkarundersökning istället för en barnläkarundersökning.

Aktivt ledande från åklagaren under samrådet

På i stort set alla samråd visade åklagaren prov på ett aktivt ledande genom att komma med anvisningar för fortsatta utredningsåtgärder, direktiv. Vanligtvis lämnade åklagaren direktiv om att anmälaren och personer som barnet hade interagerat med skulle höras i ärendet. Åklagaren fattade också snabba beslut om juridiska ombud för barnen. Ett annat direktiv som i stort sett alla åklagare kom med var att socialsekreterarna som hade pratat med barnet skulle höras innan de satt med på barnförhöret och kunde påverkas av barnets utsaga.

Att begära in journaler från vårdinrättningar var också ett vanligt direktiv även om det bara blev aktuellt om journalerna innehöll relevant information. Likadant var det med direktiv om inhämtandet av utredningar från socialtjänsten och bilder av skador. Anvisningar utöver dessa var inte så vanligt förekommande men dök ändå upp lite då och då beroende på situationen i ärendet samt åklagarens engagemang.

Att bygga relation med barnet

Innan flera av medhörningarna var utredarna noga med att inte förvirra och oroa barnen. Detta kunde till exempel ta sig uttryck i att de lät bli att visa medhörningsrummet för barnen och de talade inte heller alltid om att personer i medhörningsrummet kunde se och höra förhöret.

Under nästan alla observerade förhör satsade barnförhørsledaren på att skapa en god relation till barnet genom att ställa uppvärmningsfrågor om vad barnet gillade att göra, med mera. Varje förhör avslutades med att förhørsledaren återetablerade barnet i vardagen med några avslappnade frågor. Detta förfarande ingår i förhörsmetodiken men var också till gagn för barnets trygghet.

Förhörsteknik

Under alla observerade förhör använde sig förhørsledarna av en väl beprövad mall för förhör med barn. Denna inleddes med uppvärmningsfrågor för att etablera relation och testa barnets förmåga. Därefter följde ett fritt återberättande av händelsen där förhørsledaren lyssnade

aktivt. Efter denna fas gick förhørsledaren tillbaka till specifika delar av barnets berättelse för att bekräfta och förtydliga detaljer.

Många av kontrollfrågorna som ställdes var frågor vars svar skulle kunna underlätta andra utredningsåtgärder. Några exempel på den här typen av frågor var: frågor om potentiella vittnen, frågor om signalement på förövaren och frågor inför en eventuell husrannsakan. Utöver detta var också många av kontrollfrågorna till för att underlätta författandet av en gärningsbeskrivning. Dessa frågor rörde bland annat tid och plats för händelserna samt detaljerade beskrivningar av avgränsade händelser.

Barnförhørsledaren Nim beskriver vad barnförhørsledarna gör för att förbättra förhörsmetodiken:

”...nu ska vi starta upp där vi ska samverka vi barnförhørsledare. Där vi går in och granskar varandras förhör för att kunna utvecklas i den metod vi har lärt oss. Så det är nånting nytt vi ska påbörja. Och det är ju för att öka kvalitén i våra barnförhör. För vi är ju alla skolade i samma metod kan man säga och att granska varandra och komma med feedback för att vi ska utvecklas i våran.”

Aktivt ledande från åklagaren under förhöret

På många av medhörningarna visade åklagaren ett aktivt ledarskap. Under pauserna kom åklagarna ofta med förslag på frågor. Till exempel föreslog de frågor som skulle kunna underlätta en husrannsakan och frågor som skulle kunna säkra fler vittnen. De gav också förslag på hur förhørsledaren skulle kunna ställa olika frågor utan att bli för ledande.

När förhöret hade avslutats kom åklagarna med fler direktiv. Vanligtvis bestod dessa av att den misstänkte skulle kallas till förhör. I flera fall fattade de dock även beslut om husrannsakan efter de föremål som hade beskrivits i utsagan och om förhör av vittnen. Övriga observerade direktiv var mer sällsynta och förekom vid enstaka tillfällen. Några exempel på dessa direktiv var: direktiv om att se tidigare inspelade förhör med målsäganden igen, direktiv om att beslagta mobiltelefoner och direktiv om att ta in journaler.

Åtgärder efter förhöret

Barnförhørsledaren Mika anser att den fortsatta utredningen efter barnförhöret vanligtvis inte är så svår men att den är beroende av bra förberedelser så att patruller och andra är beredda på att utföra olika åtgärder.

Den misstänkte ska höras i så nära anslutning till barnförhöret som möjligt. Idealet är att försöka hålla detta förhör redan samma dag enligt Mika. Om den misstänkte är en vårdnadshavare kan denne kallas i samband med att barnutredaren ringer och berättar att de har hållit ett förhör med barnet berättar hen.

Åklagaren Kelly tycker att det är bra när utredarna återkopplar snabbt till åklagarna eftersom

det även gör åklagarnas arbetsprocess smidigare. Även när återkopplingen inte sker snabbt försöker åklagarna hålla sig själva och varandra uppdaterade:

”...vi försöker också ha en rutin att vi skriver vad ärendet handlar om och vad som har kommit fram och så där. Så behöver man inte se igenom alla handlingar varje gång. Då kan man titta i sitt arbetsmaterial bara. Men det är ju inte alltid man hinner göra det. Men hinner man det så är det optimalt, absolut det bästa arbets sättet.”

Förhindrandet av påverkan och användandet av tvångsmedel

På flera av samråden berättade socialsekreterarna att barnen var omhändertagna av socialtjänsten. Detta förfarande var framför allt till för att skydda barnen men kunde också vara ett effektivt sätt att hindra barnet från att påverkas av en misstänkt vårdnadshavare innan barnförhört.

Efter några av de observerade medhörningarna planerades ett antal tvångsåtgärder, om dessa ännu inte var i bruk. Att den misstänkte var gripen och anhållen redan vid medhörningen underlättade vid ett tillfälle där barnförhört fick ställas in. Användandet av frihetsberövanden innebär nämligen att barnet inte riskerar att påverkas av en misstänkt vårdnadshavare eller utsättas för mer våld av denne. Som en utredare påpekade innebär ett frihetsberövande av en misstänkt också snävare tidsramar som gör att ärendet hamnar högst upp på listan med barnutredarnas prioriteringar. Både barnförhörtsledaren Mika och åklagaren Kelly anser att frihetsberövanden snabbar upp utredningsprocessen.

6.3 Samverkan

Samråd eller inte?

Åklagaren Kelly anser att det i en del komplicerade ärenden är absolut nödvändigt att hålla samråd. Hen menar att samråden i dessa fall kan underlätta utarbetandet av strategier för hur aktörerna ska jobba med ärendet. På ett par av samråden menade dock aktörerna att samråd inte behöver hållas om samrådet riskerar att försena utredningsåtgärderna avsevärt. Utredaren och åklagaren på ett av dessa samråd ansåg att samråd inte heller är nödvändigt om ärendet verkar vara akut.

Utbyte av information

Samråden var ofta ett tillfälle för socialsekreterarna att informera de andra aktörerna om sådant som de behövde veta. Till exempel var socialsekreterarnas information om barnens familjeförhållanden viktigt för åklagarens beslut om särskild företrädare.

Barnläkarna bidrog också med information genom att använda sina möjligheter att gå in och titta i journaler från olika vårdinrättningar. På detta sätt kunde de dela med sig av uppgifter om barnens fysiska och psykiska mående som kunde vara viktiga för de andra aktörerna.

Detta förfarande är en ny funktion och sker formellt på socialtjänstens begäran.

Åklagaren Kelly tycker att aktörernas utbytande av kontaktuppgifter på samråden är en viktig aspekt:

”Det låter ju kanske ganska så basic men att man på samrådet byter telefonnummer. Alltså att det går snabbare att få tag på varandra. Att alla de viktigaste aktörerna, det vill säga i det läget är det ju polis...handläggande polis och handläggande socialsekreterare. Att man byter nummer med varandra så att det snabbt går att kontakta varandra med allt det praktiska.”

Åtgärder för att minska påverkan på barnet

På några samråd och på en enstaka medhörning framkom det att socialtjänsten helt och hållet hade avvaktat med sina egna åtgärder eftersom de inte ville riskera att störa den polisiära utredningen. De hade således inlett en social utredning men inte talat med vare sig barnet eller den misstänkte. På ett par samråd gick socialtjänsten med på att fortsätta med att avvakta med skyddsbedömningen. Socialsekreterarna var vid dessa tillfällen dock noga med att poängtera att de gärna ville tala med barnet efter förhöret.

Även om socialtjänsten hade hunnit tala med den misstänkte hade de ändå vid ett flertal tillfällen undvikit att berätta för denne om detaljer i barnets berättelse och om innehållet i orosanmälan och polisanmälan. Den misstänkte hade vid dessa tillfällen bara fått veta att det fanns en oro hos socialtjänsten.

Råd från andra aktörer

Socialsekreterarna kom till flera av samråden med en förhoppning om att de skulle få råd i hur de skulle göra för att undvika att störa den rättsliga utredningen. Som en respons på detta kom åklagarna och utredarna med rekommendationer för hur socialtjänsten borde agera. Den vanligaste rekommendationen var att socialtjänsten borde undvika att tala med den misstänkte och barnet fram till åtminstone barnförhöret. I de fall där barnförhöret skulle dröja ansåg dock åklagarna ofta att det var okej att socialsekreterarna talade med barnet på ett mer allmänt sätt. Även samtal med den misstänkte kunde vid några enstaka fall anses rimliga så länge även dessa samtal hölls på en mycket översiktlig nivå där detaljer om utredningen uteslöts.

Samverkan i medhörning

Varje medhörning innehöll pauser där aktörerna hade möjlighet att föreslå frågor. Eftersom det vanligtvis var åklagaren som dominerade i medhörningssituationen så kom denna samverkan tydligast till uttryck vid det enstaka tillfälle där åklagaren inte närvarade.

Medhörningssituationen var också ett tillfälle för polisen och socialtjänsten att samordna sina åtgärder. Vid två medhörningar samordnades utredarens skyldighet att informera vårdnadshavaren om barnförhöret med socialsekreterarens behov av att tala med

vårdnadshavaren genom att de ringde vårdnadshavaren tillsammans.

Samverkan för åtgärder efter barnförhöret

”Även om de inte säger nåt i förhören så kan ju soc gå in och jobba med familjen. Så att det händer nånting i familjen.”

Mika, barnförhørsledare hos polisen

Under några av medhörningarna var det uppenbart att det troligen inte skulle gå att göra så mycket med ärendet rent rättsligt. Vid ett av dessa tillfällen påpekade åklagaren att socialtjänsten ändå hade möjlighet att gå in och skydda barnet. I dessa fall fungerar barnförhören mer som instrument för den sociala utredningen menade hen.

Åklagarna och utredarna kunde även använda sig av socialtjänstens planer för att fatta beslut om egna åtgärder efter förhöret. Vid två tillfällen beaktade de socialtjänstens beslut om omhändertagande av barnet för att bestämma om de skulle använda sig av kallelse eller hämtning av den misstänkte.

6.4 Lagstiftning

90-dagarsfristen

”...det är ganska rimliga frister som är satta tycker jag. Jag tycker inte att det liksom är orimligt att tänka sig att man ska kunna få till ett barnförhör under normala omständigheter inom två veckor eller att vara färdig med en barnutredning på tre månader.”

Så säger åklagaren Kelly angående fristerna i barnutredningar. Även barnförhørsledaren Nim anser att 90-dagarsfristen är en rimlig tidsram.

Den särskild företrädaren

”Det är ju alltid enklare (att ha särskild företrädare) i ett ärende där barn har blivit utsatt av någon annan.”

Mika, barnförhørsledare hos polisen

På två av medhörningarna uttryckte aktörerna att möjligheten att utse en särskild företrädare underlättar. En särskild företrädare får nämligen en vårdnadshavares status och kan därmed fatta beslut som en vårdnadshavare annars skulle kunna sätta stopp för.

7. Praktikers förslag till förbättringar

7.1 Organisatoriskt

Användandet av jourssystem

Barnförhørsledaren Mika anser att förundersökningarna av brott mot barn skulle bli mer effektiva om fler av aktörerna arbetade efter ett jourssystem. Hen menar att om det fanns en jour för barnförhørsledare så skulle barnet kunna höras direkt och risken för påverkan på barnet skulle minska. Istället för att barnläkarna enbart är på plats på tisdagar och torsdagar borde också de utgå från en jourlista fortsätter Mika.

Nytt upplägg på arbetsfördelningen

Barnförhørsledaren Nim uttrycker en önskan om mer teamarbete bland utredarna på ”brott i nära relation:

”Jag tror att vi skulle kunna arbeta mer teambaserat för att snabba upp processen. Sen ser det olika ut i våra olika team som vi har på avdelningen. Och jag tror att vi skulle kunna vinna genom att arbeta mer team... Aa kanske att man är två eller att man är tre eller hur man nu lägger upp det här. Att man kan med ett ökat samarbete så kan man få en högre effektivitet vilket skulle gynna hela förundersökningen.”

En del utredare på avdelningen jobbar redan på detta sätt men åklagaren Kelly anser att i den bästa av världar så borde alla barnutredare arbeta med utredningarna i team om två eller flera. Nim fortsätter med att poängtera att genom ett tätare samarbete kan arbetsbelastningen spridas på fler personer och skapa en bättre arbetsmiljö. Hen menar att i en god arbetsmiljö kommer personalen arbeta mer effektivt.

Kelly vill helst också att polisens utredare ska lägga upp sitt arbete så att de som har hand om ett ärende och är inlästa på det också är de som kommer till samråden.

Mer utbildning och mer erfaren personal

Att polisens barnutredare och barnförhørsledare behöver olika former av handledning är något som barnförhørsledaren Nim tar upp. Hen anser dels att de behöver metodhandledning men också handledning av en psykolog med hänsyn till att området är så tungt. Nim berättar att de tidigare hade handledning av en psykolog men att de inte har haft detta på ett tag nu. Hen hoppas att detta inslag kommer tillbaka eftersom det är viktigt för att de ska kunna behålla sin professionalitet och empati.

Effektiviteten från åklagarnas sida blir större ju fler erfarna åklagare som arbetar med barnärendena menar åklagaren Kelly. Av den anledningen önskar hen att de hade varit lite fler åklagare med erfarenhet av den här typen av barnärenden. Att bevara kompetenser och

praktisk erfarenhet blir således av stor vikt.

Specialisering

Socionomen Dylan beskriver specialisering som en viktig faktor och anser att alla aktörer borde få möjlighet att avgränsa sig till att bara arbeta med barnärenden inom sina respektive fält. För att uppnå dessa kompetenser inom socialtjänsten måste dock socionomutbildningen och andra utbildningar inom socialt arbete erbjuda mer specifik utbildning inom just barnutredningar fortsätter hen.

7.2 Utredningsmetodiskt

Snabbare initiala utredningsåtgärder

”Och ännu hellre nästan så skulle det vara riktigt allra bäst att i stort sett kanske samma dag eller dagen efter som anmälan kommer in att man kan hålla ett barnförhör.”

Så beskriver barnförhørsledaren Mika hur en ideal handläggning av ett barnärende skulle kunna fungera. Hen anser att utredningsprocessen skulle bli mer effektiv om barnförhöret hölls i närmre anslutning till anmälan.

Uppdelning av utredningsåtgärder

Som tidigare nämnts tror barnförhørsledaren Nim att processen skulle bli mer effektiv om barnutredarna arbetade mer teambaserat och ansvarade för olika delar i utredningen:

”För det är mycket förhör. Barnförhöret är ju en del. Men det är många kringförhör som man gör. Man hör olika kanske skolpersonal, socialtjänsten. Man håller ju förhör med andra personer. Man hämtar in kanske journaluppgifter där. Ja det kan vara allt möjligt. Efter ett barnförhör kanske man kallar. Då finns det också att behov av att man behöver samarbeta. Man tar varsin förälder.”

Mer användning av tvångsmedel

Åklagaren Kelly påtar hur barnutredningarna blir mer effektiva när tvångsmedel såsom frihetsberövningar används eftersom detta frigör mer resurser bland polisens utredare. Självklart ska frihetsberövanden inte användas om det inte behövs, fortsätter hen, med det borde användas i större utsträckning om förutsättningarna för det finns.

Bättre återkoppling till åklagarna

För att öka effektiviteten i den fortsatta utredningen efter barnförhöret anser åklagaren Kelly

att polisens utredare borde återkoppla mer kontinuerligt till åklagarna:

”För det bästa är egentligen att polisen då... Att de ringer och drar. Alltså har de hört ett vittne. Så att de ringer och föredrar det för oss.”

För att detta ska fungera krävs det dock att polisens utredare kan få tag på åklagarna fortsätter hen. Barnförhørsledaren Nim menar att åklagarna borde vara mer närvarande under utredningarna.

Förhindra ”stoppklossar”

I sin intervju berättar åklagaren Kelly om hur vissa ärenden som blir liggande blir större och mer svårutredda med tiden. Bland åklagarna har de därför diskuterat möjligheterna att byta den här typen av ärenden mellan varandra för att få in ”nytt blod” och nya synvinklar i ärendena.

7.3 Samverkan

Mer kommunikation

Socionomen Dylan påtalar att aktörerna borde kommunicera mer och förtydliga sina respektive roller för varandra. Det är stora myndigheter med många människor som ska samverka på Barnahus, fortsätter hen, och det vore därför bra om samverkansarbetet kunde förbättras i denna aspekt:

”Men att man får en annan kommunikation mellan den sociala och den rättsliga utredningen. Men inte bara där utan även i de andra avseendena för att... Alltså både medicinskt och psykologiskt då. I den mån det behövs alltså att man känner till varandras arbete lite tydligare. Var i processen befinner sig respektive part? Vad är det som pågår? Hur kan vi samarbeta på ett annat sätt för att...ja...”

Snabbare beslut om samråd

Barnförhørsledaren Nim menar att besluten om att ha samråd i ärendet eller inte borde tas snabbare. Hen önskar också att polisens utredare och barnförhørsledare skulle ha större möjligheter att påverka åklagarnas beslut om detta.

Tydligare styrning kring samverkan

”...jag skulle önska att det kunde bli lite mer effektivt organisatoriskt. Att det blir tightare helt enkelt... Och då menar jag inte alla. För det är ju väldigt mycket folk då i en sån här stor stad. Men att det blev en tydligare organisation och en tydligare beslutsgång och ärendegång och så vidare med vad vi erbjuder härifrån, inte minst vi socionomer. Men det kräver ju att...”

Det kräver ju en vilja från alla samverkande parter att man investerar i det.”

I detta citat beskriver socionomen Dylan hur hen skulle vilja se en mycket större tydlighet och sammanhållning inom Barnahus Göteborg. Hen menar dock att det från aktörernas sida krävs tid, engagemang och en förmåga att kunna gå utanför ramarna för att detta ska fungera.

Åklagaren Kelly anser, förutsatt att resurser för detta finns, att det borde finnas en eller flera anställda på Barnahus som skulle kunna sköta mycket av de praktiska uppgifterna som utredarna i dagsläget hanterar. Genom att ha några fler anställda som är väl insatta i rutinerna kan utredarna och andra aktörer få ett långvarigt stöd.

7.4 Lagstiftning

Särskild företrädare

Barnförhållningsledaren Mika menar att processen för att utse en särskild företrädare inte är så smidig i nuläget och att detta förfarande borde förbättras på olika sätt, till exempel genom införande av en jour. Hen anser även att ett införande av möjligheten att utse särskilda företrädare för barn som är vittnen skulle kunna innebära stora effektivitetsvinster. Åklagaren Kelly delar denna åsikt och menar att detta skulle bli en särskilt viktig funktion i de ärenden där en hel syskonskara är utsatt eller där misstankarna är så pass vaga att ett barn inte kan höras som en målsägande.

Bättre hantering av sekretessfrågan

”...överlag när det gäller Barnahuset så behöver man ju se över det här med, med informationsdelning och uppgiftslämnande mellan parterna.”

Socionomen Dylan tar här upp en stor problemfaktor inom Barnahus verksamhet. Som ett alternativ till förvirringen som uppstår när olika aktörers lagar och sekretessbestämmelser ska följas nämner hen införandet av en separat lag för Barnahus-verksamheten specifikt. Dylan tar dock upp att denna lag kanske bara skulle skapa mer förvirring. Hen vet inte heller riktigt hur en sådan ”Barnahus-lag” skulle se ut.

8. Diskussion av resultaten

8.1 En analys av hindren för effektiviteten

Brist på tid och resurser är ett genomgående problem för aktörerna som samverkar på Barnahus. Det råder stora genomströmningar av personal i alla aktörsgrupper vilket leder till högre arbetsbelastningar och en brist på kunskaper, erfarenhet och information. När aktörerna ska försöka utföra sitt arbete med beaktande av dessa hinder uppstår det problem på andra nivåer (jfr Goldstein 2003:24).

Ett exempel på ett sådant problem är att utredningsåtgärder ofta utförs för sent.¹⁶ På grund av tidsbrist, okunskap och andra faktorer är det också ofta så att aktörerna slarvar med att reda ut omständigheter och speciella svårigheter innan barnförhöret. Den höga arbetsbelastningen och andra organisatoriska brister resulterar också i dåliga överlämningsrutiner. Varken den som delger information eller den som mottager den har tid att läsa in sig och ibland har delgivaren inte ens tid att uppdatera mottagaren överhuvudtaget.

De angivna bristerna leder till att det dyker upp en mängd problem som aktörerna inte är beredda på och därför hanterar ”hafsigt”. Det uppstår en ond cirkel när dessa problem gör arbetet ännu tyngre vilket leder till att aktörerna inte har någon möjlighet att inhämta de relevanta kunskaper och erfarenheter som krävs för att arbeta effektivt med barnärenden. Att försöka lösa resursproblemen genom tillsättandet av mer personal är inte heller optimalt om det görs på ett inadekvat sätt. Verksamheterna bör inte ha ett för stort tillflöde av nyanställda som de mer erfarna måste lägga mycket av sin redan pressade tid på att lära upp.

När det kommer till samverkan tycks det råda en viss osäkerhet kring vem som ska täten i olika intressekonflikter mellan aktörerna. Osäkerhet är ett problem för samverkansaspekten överlag eftersom socialtjänstens osäkerhet kring om de ska polisanmäla händelser eller inte leder till tidsödslände turer fram och tillbaka från Barnahus.

En del hinder dök enbart upp vid enstaka tillfällen men hade så kraftiga effekter att de ändå bör nämnas. Det tydligaste exemplet på detta var det tillfälle då åklagaren inte kunde närvara på medhörningen. Att åklagaren inte var på plats och kunde ge återkoppling och direktiv gjorde att utredarna blev något handfallna och flödet i utredningen stannade upp.

Ett problem som ofta diskuterades var hur svårt det kan vara att hitta lediga tider för förhör och hur systemet för förhørsrumsanvändning försvårar detta ännu mer. Med hänsyn till de andra problem som råder i verksamheten kan detta dock ses som ett mindre problem som är lättare att åtgärda. Bristerna i tid och lokal är också en fråga om det naturliga flödet på Barnahus (Clarke & Eck 2003:53). Under observationerna iaktogs både lugna perioder och väldigt stressade sådana precis innan och under skollov. En stressad period kan innebära en ökning av hinder för effektiviteten och att svårigheter som under en normal eller lugn period är hanterbara plötsligt inte är det längre. Det är av stor vikt för verksamheten att dessa aktivitetscyklar identifieras så att åtgärder kan sättas in när de ger som bäst effekt.

¹⁶ Mycket av förseningarna uppstår dock under tiden efter barnförhöret vilket är en period som inte har observerats inom ramen för denna studie.

Det finns också en del hindrande faktorer som det inte går att göra så mycket åt utan som är ett vanligt inslag i den här typen av brott mot barn. Exempel på detta är att den misstänkte kan vara närstående till barnet och att barnet drabbas av olika minnesproblem. Men mycket av det som aktörerna själva identifierar som hinder i utredningens natur går faktiskt att hantera. Till exempel är etablerandet av kontakten med barnet, stängningstider hos RMV, samt utredandet av barnets utvecklingsnivå något som aktörerna har mer kontroll över än vad de tror. Om aktörerna blir mer kreativa och använder sig mer av planeringstillfällen som samråd och liknande behöver detta inte definieras som olösliga problem.

8.2 En utvärdering av hur hindren bemöts idag

Flera av aktörsgруппerna på Barnahus har någon form av specialisering som är lämplig för den här typen av utredningar.¹⁷ Särskilt bra kompetens har barnförhørsledarna som har fått en grundlig träning och utbildning i specifik förhörsmetodik. Denna förhörsmetodik användes på ett väldigt bra sätt överlag under observationerna. En annan positiv aspekt till gagn för effektiviteten var att åklagarna många gånger visade ett aktivt förundersökningsledarskap genom att komma med direktiv till utredarna.

Det finns dock en del förbättringspunkter när det kommer till hur aktörerna hanterar effektivitetshindren. En del aktörer verkar till exempel nöja sig med hur samverkanstillfällena används för att byta telefonnummer och boka in ett förhör och tycks inte beakta den potential som finns där. Även om det som redan görs på samråden är bra borde aktörerna inse att de faktiskt skulle kunna förbereda utredningsåtgärder och undanröja komplikationer i en större utsträckning än vad de gör.

Många av Barnahus aktörer verkar också ha lite av en ”antingen-det-ena-eller-det-andra-mentalitet”. Ett exempel på detta är att många tror att de måste välja mellan en barnläkare som är utbildad i barnfrågor men inte vet vad som är bra för förundersökningen eller en rättsläkare som vet vad som är relevant för förundersökningen men inte kan så mycket om barn. Frågan är om det inte finns möjligheter att införa läkare som har kunskaper inom båda fälten på Barnahus. Samma sak gäller när det kommer till balansgången mellan kvalitet och skyndsamhet i barnutredningar. Det ena behöver inte utesluta det andra även om det kan bli lite kompromisser i vissa fall.

En del av aktörernas åtgärder för att effektivisera utredningarna är inte riktigt i linje med Barnkonventionens bestämmelser om barnens rätt till information. Som exempel kan nämnas hur förhørsledarna ofta lät bli att visa medhörningsrummet för barnet. Detta gjorde de för att undvika att förvirra barnet i hopp om att det skulle göra förhören mer effektiva. Dock är det frågan om detta verkligen är hållbart i längden. Bristande information kan ha en stor inverkan på barns känslor av trygghet som i sin tur kan få andra efterverkningar på deras hälsa och motivation.

¹⁷ Med undantag för socialtjänsten som inte har riktigt samma möjligheter till specialisering inom organisationen.

På samma sätt tycks aktörerna i flera fall tro att vissa åtgärder kommer ge effektivitetsvinster fastän resultatet många gånger kan bli det motsatta. Till exempel kan ställandet av mer ledande frågor kännas som ett bra alternativ eftersom det kan producera mer specifika svar från barnen. Dock tenderar dessa utsagor att få ett sämre bevisvärde vilka kan sänka chanserna för åtal och fällande dom. Ett annat exempel är hur åklagarna uppdaterar sig själva och varandra genom att skriva sammanfattningar av vad de anser vara det mest relevanta i utredningen i sitt arbetsmaterial. Syftet med detta är att de ska få att en snabb uppdatering för att kunna avgöra värdet på nytillkomna uppgifter. Genom att de förlitar sig på egna och andras bedömningar av vad som är relevant riskerar de dock att missa faktorer med stor relevans för den nytillkomna bevisningen.

Ett annat problem när det kommer till de försök att höja effektiviteten som är i bruk idag är att det saknas fullgoda och kontinuerliga utvärderingar av hur dessa åtgärder fungerar. Med hänsyn till det ansvar som framförallt rättsväsendet har mot allmänheten är detta mycket problematiskt. Utvärderingar är nödvändiga för att kunna ge aktörerna indikationer på vad som funkar och inte (Braga 2014:7 – 8).

Till sist bör det poängteras att observationerna av Barnahus verksamhet utfördes under en period som var kunde vara både lågintensiv och högintensiv (Clarke & Eck 2003:89). Större delen av observationerna skedde dock under den högintensiva perioden precis innan ett skollov. Framtida utvärderingar bör inkludera såväl högintensiva som lågintensiva perioder.

8.3 Förslag på förbättringar

Många av de observerade hindren för effektiviteten är allt för komplexa för att de ska kunna åtgärdas helt. Istället kan förslagen tona ned och förebygga skadeverkningar på olika sätt samt ge ett välbehövligt avbrott i ett stort flöde av problem (Braga 2014:9).

En del av förslagen på förbättringar som praktikerna lyfter i sina intervjuer är åtgärder som kan beskrivas som ”shotgun remedies”. Som exempel på detta finner vi förslagen om mer utbildning men också önskan om mer personal som dök upp under observationerna (Goldstein 2003:24). Den här typen av förslag har en historik av att se bra ut på papperet men inte funka så bra i realiteten eftersom problemen tenderar att gå djupare och vara av mer specifik natur än så. Aktörerna vänder sig ofta till dessa förslag eftersom de har en tendens att reagera på problemen utan att först analysera dem vilket leder till generiska lösningar utan kreativitet (jfr Braga 2014:12). Dessa traditionella lösningar bör dock inte förkastas helt. Traditionella åtgärder är trots allt bättre än inget och kan fungera bra i kombination med andra åtgärder. Aktörer bör dock inte begränsa sig till enbart dessa åtgärder (Simonetti 1997:8).

Förslagen på mer utbildning, bevarandet av erfarenheter och större möjligheter till specialisering kan dock ha stor betydelse för verksamheten eftersom aktörerna bör vara informerade med de bästa tillgängliga kunskaperna. Detta framförallt för att kunna bemöta verksamhetens problem på ett mer adekvat sätt. Ett brett spektrum av olika sorters kunskaper behövs för att hantera ett brett spektrum av problem (Goldstein 2003:13; Gallagher 2014:32). En större insikt i problemen kan också underlätta utarbetandet av nya typer av strategier (Goldstein 2003:25).

Om aktörerna själva inte har tid och möjlighet att inhämta dessa kunskaper borde verksamheten se till att identifiera aktörer utanför myndigheterna som kan hjälpa till och kanske till och med hantera problemen bättre. Denna aspekt berörs inte av de intervjuade aktörerna men har visat sig ha goda effekter inom forskningen (ibid). Nyckelpersoner inom bland annat forskarvärlden kan ges en större roll och verksamheten blir då inte lika beroende av rättssystemet för att förändringar ska ske (ibid:14). På detta sätt kan trycket på polisens utredare och andra aktörer minska och lämpliga kunskaper kan komma Barnahus till del (ibid:18). Utöver hjälp från forskare och andra yttre aktörer är det också viktigt att det finns stöd från de olika myndigheternas ledningsgrupper för att förslag på förbättringar ska få bättre genomslag (Braga 2014:14).

Oavsett om det gäller praktiker i de olika aktörsgrupperna eller utomstående forskare är det viktigt att eldsjälar och entusiaster inom dessa grupper uppmuntras. Detta skulle vara en bra investering för Barnahus på flera sätt (Simonetti 1997:9).

En vanlig rekommendation från Goldstein är att fokusera på var mer merparten av problematiken finns (Braga 2014:7). I detta aktuella sammanhanget finns det en resursproblematik som tar mycket plats men också en del brister i planerandet och utförandet av utredningsåtgärder i ett tillräckligt tidigt stadium. Det är därför viktigt att initiala åtgärder funkar som de ska och utförs så snabbt som möjligt. En nyckelfaktor i detta sammanhang är hur samråden kan användas för att planera åtgärder och undvika potentiella komplikationer. Även åtgärderna efter det barnförhöret måste dock utföras tillräckligt nära barnförhöret för att de ska ha avsedd effekt.

En annan rekommendation från Goldstein är att fokusera på att förbättra koordination och samverkan mellan olika aktörer (ibid). För Barnahus del blir denna aspekt särskilt relevant och aktörerna lyfter bland annat behovet av kommunikation och tydlighet med roller. Även här spelar inhämtandet av relevanta kunskaper en stor roll eftersom det kan göra det lättare för aktörerna att definiera sina roller i förhållande till varandra och enas kring gemensamma mål (Goldstein 2003:25).

För att förbättringsåtgärderna ska fungera är det viktigt att det inom och utanför verksamheten byggs upp en kapacitet för att kontinuerligt analysera arbetet med barnutredningar och effektivitetsproblemen på djupet. Det är i detta sammanhang också viktigt att alternativa strategier testas noggrant för att avgöra om de fungerar eller inte (ibid:19).

8.4 Potentiella implementeringsproblem

Den stora genomströmningen av personal inom polismyndighet, åklagarmyndighet och socialtjänst är en faktor som försvårar implementeringen av nya strategier för att förbättra effektiviteten. Att många anställda säger upp sig, befordras eller omplaceras gör det nämligen svårt att driva idéer och lösningar på ett kraftfullt sätt (Goldstein 2003:18).

En ideal implementering kräver involvering från både utomstående forskare och personer med expertkunskap och/eller erfarenhet inom de olika aktörsgrupperna. Det kräver också stöd från

diverse ledningsgrupper. Att genomströmningen av personal är stor påverkar givetvis också detta eftersom det leder till att kompetenser och eldsjälur förvinner ur bilden. När eldsjälur med viktiga ledarpositioner försvinner minskar chanserna till en framgångsrik implementering (ibid:27).

I synnerhet inom polisen kan det finnas en viss misstro mot sådant som kommer utifrån organisationen vilket försvårar etablerandet av relevant forskning (ibid). Ett liknande problem är att praktikerna inom Barnahus kanske kan ha svårt att ta till sig nya strategier som presenteras i en allt för "akademisk" förpackning. Detta eftersom de kanske anser att det inte har något värde för deras mer praktiska behov (ibid:22). Att i likhet med denna studie underbygga förslag till praktiker genom att titta på problemen från ett inifrånperspektiv och fånga aktörernas intressen är således fördelaktigt i sammanhanget.

9. Vad gör vi nu?

9.1 Rekommendationer till praktiker

Det samlade resultatet målar upp en något dystert bild av situationen för de olika myndigheterna och verksamheten på Barnahus. Dock finns det också en hel del aspekter som är fördelaktiga i sammanhanget och även en del aspekter som har potential för utveckling. I detta avsnitt har jag därför sammanfattat några av de viktigaste resultaten från studien i en lista med rekommendationer:

Allt ligger inte utom aktörernas kontroll. Att utreda ett barns allmänna utvecklingsnivå i förväg bör till exempel inte ses som en omöjlighet i utredningens natur. Kreativitet och flexibilitet är nyckeln.

Identifiera cykler. Perioderna med hög arbetsbelastning kommer och går på Barnahus. Genom att identifiera de mindre slumpmässiga av dessa perioder (t.ex. innan skolloven) kan mer tid och resurser avsättas för detta i förväg.

Alternativ till skolan. Detta är en stor svårighet men aktörerna bör ändå undersöka möjligheterna att hämta upp barn diskret utan att vara beroende av skolan eftersom det uppstår problem under skollov och för barn med oregelbunden skolgång.

Kontinuitet i vem som handlägger ett ärende. Alla aktörsgrupper behöver skapa en större kontinuitet i vilka som handlägger ett ärende från början till slut. Detta skulle göra det lättare för andra aktörer att planera åtgärder, skapa större förutsättningar för att läsa in sig på ärenden och minska risken för att viktig information går förlorad i överlämningar.

Socialtjänsten bör se över sin organisation. I nuläget är det en situation som påverkar många aspekter av samverkan på Barnahus negativt. Att lösa dessa problem kan även lösa problem med genomströmningar av personal och dåliga överlämningsrutiner.

En mer sammanhållen barnutredargrupp. De olika barnutredarna och barnförhørsledare bör jobba mer sammansvetsat och fler möjligheter till specialisering borde erbjudas. Barnutredarna bör också ges större möjligheter att jobba mer teambaserat.

Fundera på vad som kan göras med läkarfunktionen. Ett exempel på vad som kan göras är att försöka göra de mer tillgängliga genom införandet av en barnläkarjour. En annan idé är att se över möjligheterna att införa en läkare med både rättsläkar- och barnläkarkompetens.

Gör inte saker till ett större problem än vad det är. Aktörerna bör se över sådan problematik som har potential att åtgärdas snabbt. Problemet med hur förhørsrummen används skulle till exempel kunna lösas genom mer flexibilitet från alla parter.

Förbered utredningsåtgärder i ett tidigare stadium. Samråd och väntetiderna mellan anmälan, samråd och barnförhör blir inte lika "onödiga" om denna tid används för att ta tag i tidsödande administrativa uppgifter och andra utredningsåtgärder. Till exempel kan potentiellt

hindrande faktorer granskas, information om den misstänkte kan inhämtas och patruller kan förvarnas om potentiell beredskap för tvångsåtgärder.

Använd tvångsmedel i större utsträckning. När den rättsliga möjligheten till detta finns kan dessa åtgärder minska risken för påverkan på barnen och göra att ärendet prioriteras mer.

Undvik ledande frågor i förhören. Det är frustrerande när det inte går att få fram tillräckligt tydliga utsagor men mer direkta frågor kan påverka kvaliteten och effektiviteten i längden.

Åklagarens närvaro är viktig. Framförallt i medhörningssituationen.

Undersök vad som händer med ärendet efter barnförhöret. Aktörerna bör inte slappna av här utan istället utnyttja de tidsmässiga vinster som redan uppnåtts.

Tydligare roller bland aktörerna. Det är viktigt att klargöra vem som ska ta täten och när.

Se över sekretesslagstiftningens innehåll. Gör det till en rutin hos alla aktörer att ha en tydlig checklista för hur sekretessen fungerar som alla aktörer måste gå igenom noggrant.

Ta hjälp av forskare för en kontinuerlig utvärdering av verksamheten

9.2 För framtida forskning

Inför konklusionen av denna rapport vill jag till slut lyfta fram att det finns en del aspekter som bör beaktas inför framtida studier av effektivitet i utredningar av brott mot barn:

- Denna studie fångar mest effektivitetsproblem som uppstår i det tidiga stadiet av en utredning. Under intervjuer och observationer framkom det dock att en stor del av problemen uppstår först efter barnförhöret. Det kan således vara nyttigt att följa med utredarna i de uppgifter de utför efter förhöret för att se närmare på denna ”stopp-kloss”. Detta kommer dock kräva en del arbete vad gäller tillträde och förankring från forskarens sida.
- En aspekt som lyser med sin frånvaro här är socialsekreterarnas syn på saken. De utpekades ofta som en del av problemet av de andra aktörerna vilket gör det än viktigare att låta deras röster bli hörda. För att detta ska vara praktiskt genomförbart krävs det dock att socialtjänsten får en större kontroll över sin organisation och den stora genomströmningen av personal.
- En aktörsgrupp som jag av etiska skäl inte har skrivit så mycket om är barnens juridiska ombud. Eftersom deras fokus ligger på barnen kan de dock vara en viktig grupp att studera. De har troligen möjligheter att påverka processerna på ett sätt som andra aktörer saknar.

9.3 Slutord

Denna rapport visar på hur olika typer av hinder och olika typer av förbättringsåtgärder kan vara tätt sammanlänkade och påverka varandra. I tidigare forskning lyfter de ofta denna

aspekt för att varna för hur ett fokus på effektivitet kan påverka kvaliteten. Att enbart beakta de negativa aspekterna av hur olika faktorer påverkar varandra är dock inte gott nog. Istället borde ett identifierande av hur dessa interaktionsmönster mer exakt ser ut ses som en möjlighet att ”knäcka koden” och lösa flera problem genom att ta sig an ett av kärnproblemen. Det är den bilden som jag hoppas att denna rapport förmedlar.

Källförteckning

- Back, C. (2012). *The Legal Process in Child Sexual Abuse: Difficulties in confirming evidence and providing support*. Diss. Linköpings universitet. Linköping: LiU-tryck.
- Barnombudsmannen. (2012). *Tid för rättvisa- En enkätstudie av åklagarkamrarnas handläggning av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer*. (Br 2012:01). Stockholm: Barnombudsmannen.
- Björk, M. (2014). *Polisens brottsutredningar – problem, förklaringar, utvägar*. Göteborg: Polismyndigheten i Västra Götaland.
- Björk, M. (2018). Politistudier – metodologiske problemer og praktiske råd. I Jacobsen, M. H. (red.) *Metoder i kriminologi – kilder, teknikker og tematikker*. København: Hans Reitzels Forlag. ss. 453 – 481.
- Bracewell, T.W. (2015). *Children's Advocacy Centers' Effect on the Prosecutorial Decision to Accept or Reject Cases of Child Sexual Abuse*. Diss. Texas State University, San Marcos. Ann Arbor: ProQuest Dissertations Publishing.
- Bradley, D. & Nixon, C. (2009). Ending the 'Dialogue of the Deaf. Evidence and Policing Policies and Practices. *Police Practice and Research*, 10(5-6), ss. 423 – 435.
- Braga, A. (2014). Problem-Oriented Policing: Principles, Practice, and Crime Prevention. I Reisig, M. D. & Kane, R. J. I. (red.) *The Oxford Handbook of Police and Policing*. Oxford: Oxford University Press. Kapitel 007.
- Brottsförebyggande rådet, Brå. (2013). *Handläggningstider i rättskedjan, Utvecklingen sedan 2008*. (Rapport 2013:7). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Clarke, R. V. & Eck, J. (2003). *Become a Problem Solving Crime Analyst In 55 small steps*. Jill Dando Institute of Crime Science University College. London.
- Cross, T. P., Jones, L. M., Walsh, W. A., Simone, M. & Kolko, D. (2007). Child forensic interviewing in Children's Advocacy Centers: Empirical data on a practice model. *Child Abuse and Neglect*, 31(10), ss. 1031 – 1052.
- Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. 2. uppl. Lund: Gleerups.
- Diesen, C. (2001). Att utreda sexuella övergrepp mot barn – en lägesbeskrivning ur Stockholms perspektiv. I Diesen, C., Hellner Gumpert, C., Lindblad, F. & Sutorius, H. (red.) *Sexuella övergrepp mot barn*. Stockholm: Nordstedts juridik. ss. 73 – 104.
- Ds 2004:56. *Barnen i brottets skugga*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Ds 2013:30. *Skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Elmqvist, J. A., Shorey, R. C., Febres, J., Zapor, H., Klostermann, K., Schratte, A & Stuart, G. L. (2015). A review of Children's Advocacy Centers' (CACs) response to cases of child maltreatment in the United States. *Aggression and Violent Behavior*, 25(A), ss. 26 – 34.
- Emholt, C. (2012). *Brott mot barn. Från förhör till rättegång*. Examensarbete. Juridiska institutionen. Göteborg: Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet.
- Englebrecht, C.M. (2011). The Struggle for 'Ownership of Conflict: An Exploration of Victim Participation and Voice in the Criminal Justice System. *Criminal Justice Review*, 36(2), ss. 129–151.

- Ensslin, K. & Phillips, N. L. (2013). Best Practices for Investigating and Prosecuting Child Abuse: Applying Lessons Learned from Delaware's Earl Bradley Case. *Widener L. Rev.*, 19, ss. 51 – 465.
- Forsman, M. (2013). *Rättsliga ingripanden vid föräldrars våld och övergrepp mot barn*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Gallagher, K. (2014). *Problem Framing in Problem-Oriented Policing: An Examination of Framing from Problem Definition to Problem Response*. Diss. University of Cincinnati. ProQuest Dissertations Publishing.
- Gekoski, A., Horvath, M. A. H. & Davidson, J. C. (2016). The effectiveness and impact of the child protection and criminal justice systems in cases of intrafamilial child sexual abuse. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2(1), ss. 54 – 66.
- Goldstein, H. (2003). On Further Developing Problem-Oriented Policing: The Most Critical Need, the Major Impediments and a Proposal. *Crime Prevention Studies*, 15, ss. 13 – 48.
- Herbert, J. L. & Bromfield, L. (2016). Evidence for the Efficacy of the Child Advocacy Center Model. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(3), ss. 341 – 357.
- Holmberg, L. (2011). 'Må jeg overvaere Deres anholdelse?' Om politiforskning, deltage-observation og informeret samtykke. *Retfærd*, 34(4), ss. 60 – 78.
- JO 2008/09 (2009) *Justitieombudsmännens ämbetsberättelse*. Vällingby: Elanders.
- Johansson, S. (2012). Diffusion and Governance of 'Barnahus' in the Nordic Countries: Report from an On-going Project. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 13(1), ss. 69 – 84.
- Kaldal, A., Diesen, C., Beijs, J. & Diesen, E.F. (2010). *Barnahusutredningen 2010*. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet. Stockholm: Jure.
- Kivivuori, J. (2015). Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter? I Tonry, M. (red.) *Why Crime Rates Fall and Why They Don't*. Chicago: University of Chicago Press. ss. 289 – 340.
- Larsson, A. S. (2005). *Interviewing child witnesses*. Diss. Psykologiska Institutionen. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Leander, L. & Christianson, S. Å. (2008). Barns vittnesmål. I Granhag, P. A. & Christianson, S. Å. (red.) *Handbok i rättspsykologi*. Stockholm: Liber. ss. 291 – 309.
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (2016). *Designing Qualitative Research*. 6. uppl. Los Angeles: Sage.
- O'Reilly, K. (2009). *Key Concepts in Ethnography*. London: SAGE.
- Olsson, A-M. E. (2014). Barnahus - effektivt eller fördröjande? *Kristianstadsbladet*, 22 maj, <http://www.kristianstadsbladet.se/debatt/barnahus-effektivt-eller-fordrojande/> [2018-01-14].
- Polisen. (2009). *Polismyndigheternas handläggning av ärenden om våld mot barn- Inspektion 2009*.
- Rasmusson, B. (2011). Children's Advocacy Centers (Barnahus) in Sweden. Experiences of Children and Parents. *Child Indicators Research*, 4(2), ss. 301 – 321.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie. Om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Riksrevisionen, RiR. (2011). *Att hantera brottmål effektivt – en utmaning för regeringen och rättsväsendet*. (RiR

2011:27). Stockholm: Riksrevisionen.

Rädda Barnen. (2013). *Inuti ett Barnahus. En kvalitetsgranskning av 23 svenska verksamheter.* (Rapport 2013). Stockholm: Linköpings universitet.

Rädda Barnen. (2016). *Brott mot barn – om hur våldsutsatta barn drabbas när förundersökningen drar ut på tiden.* Stockholm: Rädda Barnen.

Sandhammar, L. (2017). Brott mot barn utreds inte i tid. *SVT nyheter*, 7 november
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/brott-mot-barn-utreds-inte-i-tid-1> [2017-12-17].

Simonetti, R. M (1997). Professor Herman Goldstein, the “father” of problem-oriented policing. *Law Enforcement News*, 14 februari. John Jay College of Criminal Justice, ss.8 – 11.

Sjöberg R. L. & Lindblad F. (2002). Limited Disclosure of Sexual Abuse in Children Whose Experiences Were Documented by Videotape. *Am J Psychiatry*, 159, ss. 312 – 314.

Socialstyrelsen (2008) *Barnahus – försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn – slutrapport.* Artikelnummer: 2008-131-14.

Sonander, A. (2008). *Att arbeta med barn som brottsoffer. En rättssociologisk studie.* Diss. Sociologiska institutionen. Lund: Lunds universitet.

SOU 2000:42. Barnmisshandelsutredningen. *Barnmisshandel- Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder.* Stockholm: Socialdepartementet.

SOU 2014:49. Betänkande av Nationella samordnaren mot våld i nära relationer. *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga, Förslag för ett effektivare arbete.* Stockholm: Justitiedepartementet.

Sutorius, H. (2001). Problemorientering vid prövning av sexuella övergrepp mot barn. I Diesen, C., Hellner Gumpert, C., Lindblad, F & Sutorius, H. (red.) *Sexuella övergrepp mot barn.* Stockholm: Nordstedts juridik. ss. 15 – 72.

Yin, R. (2011). *Kvalitativ forskning från start till mål.* 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

von Hofer, H. (2011). *Brott och straff i Sverige. Historiska kriminalstatistik 1750-2010, Diagram, tabeller och kommentarer.* 4. uppl. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

Walsh, W. A., Lippert, T., Cross, T. P., Maurice, D. M. & Davison, K. S. (2008). How Long to Prosecute Child Sexual Abuse for a Community Using a Children's Advocacy Center and Two Comparison Communities? *Child Maltreatment*, 13(1), ss. 3 – 13.

Åklagarmyndigheten (2006). *Handläggning av ärenden gällande övergrepp mot barn – Handbok.* Göteborg: Utvecklingscentrum.

Åklagarmyndigheten (2011). *Kontaktförbud – Handbok.* Göteborg: Utvecklingscentrum.

Åklagarmyndigheten (2012). *Handläggning av ärenden gällande övergrepp mot barn – Handbok.* Göteborg: Utvecklingscentrum.

Bilaga 1: Observationsschema

Typ av observation:
Observationstillfälle:

Vad är problemet?	Ja/nej	Påpekat	Utagerat	Kommentar ¹⁸
Kvaliteten				
Skyndsamheten				
Övrigt				
Hinder för effektiviteten				
Utredningens natur ¹⁹				
Organisatoriskt ²⁰				
Utredningsmetodiskt ²¹				
Brist i samverkan ²²				
Lagstiftning ²³				
Övrigt				
Bemötande av hinder				
Organisatoriskt ²⁴				
Utredningsmetodiskt ²⁵				
Bättre samverkan ²⁶				
Lagstiftning ²⁷				
Övrigt				

¹⁸ I kommentarerna bör det antecknas vem/vilken typ av aktör som påpekar/gör det vid observationstillfället samt en mer detaljerad beskrivning av vad som händer.

¹⁹ Till exempel: Barnets svårigheter att uttrycka sig, gärningsperson som är närstående, få vittnen, bristande teknisk bevisning.

²⁰ Till exempel: Tidsbrister, resursbrister, bristande utbildning.

²¹ Till exempel: Försenade förstahandsåtgärder, försenade anmälningar, brister i förhör, ej förberedda utredningsåtgärder, slarv med stödbevisning.

²² Till exempel: Information som inte delas, olika lagstiftningar, olika mål med deltagandet i samverkan, för många aktörer som ska delta.

²³ Till exempel: Inte tillräckligt strikt, sekretessregler som hindrar, bristande kunskaper om den egna samt varandras lagstiftning.

²⁴ Till exempel: Utbildning/kompetenshöjning, kontinuitet i vilka som har ärendet från början till slut, goda överlämningsrutiner.

²⁵ Till exempel: Goda rutiner för initiala åtgärder, snabb säkring av bevis och beredskap med åtgärder, aktivt förundersökningsledarskap.

²⁶ Till exempel: Större samsyn inom och mellan aktörgrupper, bra överlämnanderutiner.

²⁷ Till exempel: Lagstadgad tidsfrist för ett första förhör, snävare förundersökningstid, införandet av en speciell Barnahuslag.

Bilaga 2: Informationsbrev

Hej!

Jag heter Karla Brander och är student på masterprogrammet i kriminologi vid Göteborgs universitet. För en dryg månad sedan inledde jag arbetet med min masteruppsats. Uppsatsen kommer att behandla problemet med att förundersökningar av brott mot barn tenderar att dra ut på tiden. Närmare bestämt avser jag att undersöka vilka faktorer som kan stå i vägen för effektiviteten i utredningarna. Vidare kommer uppsatsen att, utifrån tidigare forskning och praktikers råd, försöka lyfta fram potentiella ingångsvägar för att hantera och/eller kringgå dessa hindrande faktorer. Det är också min ambition att själva begreppet ”effektivitet” ska problematiseras inom ramen för en reflektion kring vilka svårigheter och konsekvenser som kan uppstå vid implementeringen av motverkande och förbättrande åtgärder.

Efter att ha läst in mig på området under en månads tid är nu tanken att jag ska övergå till datainsamling i form av observationer och intervjuer. Intervjupersonerna ska idealt bestå av olika aktörer på Barnahus Göteborg som arbetar med barnutredningar och det är där ni kommer in i bilden. Jag skulle nämligen bli väldigt tacksam om ni ville bistå mig i min datainsamling genom att ställa upp på en intervju. Tanken med intervjuerna är att jag ska få en inblick i eran syn på vad problemet är men också att ni ska få en möjlighet att lyfta var ni själva anser att bristerna finns och hur ni anser att de ska motverkas.

Intervjuerna kommer att ta mellan 30 till 60 minuter beroende på hur samtalet utvecklar sig. Att delta i intervjun är helt frivilligt och förutom att ni har rätt att tacka nej redan i detta skede har ni också rätt att när som helst avsluta den pågående intervjun genom att ta tillbaka ert samtycke till att delta. Om ni anser att frågorna som ställs är obekväma eller på väg i en oönskad riktning är ni givetvis fria att ignorera dessa. Med ert samtycke skulle jag också vilja spela in intervjun för att underlätta den transkribering jag avser att göra. Inspelningen kommer att hanteras varsamt och kommer givetvis att raderas så fort transkriberingen är avslutad. Det är bara jag och min handledare som kommer att se det transkriberade råmaterialet och ni kommer givetvis att vara anonymiserade när jag visar det för handledaren. Anonymisering kommer också att användas i den färdiga rapporten så att bara er yrkesroll framgår. I den händelse att jag önskar använda mig av direkta citat från intervjun i rapporten kommer dessa att översändas till er i förväg för att invänta ert godkännande.

Intervjuerna kommer att genomföras löpande under v. 10 – 16. Det är ni som avgör var intervjuerna ska hållas beroende på vad som är mest bekvämt för er, schemamässigt och diskretionsmässigt. Jag föreslår att de antingen hålls i ett rum på Barnahus eller att jag bokar ett grupprum på någon av Göteborgs universitets fakulteter. Om ni har några frågor kring intervjun eller mitt arbete överlag är det bara att höra av sig till mig via [REDACTED] eller till min handledare Fil.Dr. Anneli Larsson [REDACTED]

Med vänliga hälsningar
Karla Brander

Bilaga 3: Intervjuguide

Tema 1: Definition av problemet

- Finns det problem vid utredningar av brott mot barn?
- Vad upplever du som det största problemet när det kommer till utredningar av brott mot barn? Motivera
- Hur definierar du effektivitet?
- Upplever du att det finns brister i effektiviteten?
- Vad kan förloras (och/eller vinnas) av att en förundersökning av brott mot barn drar ut på tiden? (avseende hela förloppet i sig och åtgärder som sätts in sent under förloppet)

Tema 2: Orsaker till problemet

- Varför drar förundersökningarna ut på tiden? (avseende hela förloppet i sig och åtgärder som sätts in sent under förloppet)
- Vilken roll spelar Barnhuset och samverkansarbetet i detta tror du?
- Vilken roll spelar andra aktörsgupper i detta tror du?
- Vilken roll spelar din aktörsgrupp i detta tror du?
- Finns det faktorer i rättssystemet och samhället i stort som kan påverka att utredningarna drar ut på tiden?

Tema 3: Lösningar på problemet

- Tror du att det går att lösa dessa problem? Hur ska de lösas?
- Vad kan göras inom ramen för samverkan/Barnhuset?
- Är det något som en annan aktörsgrupp kan göra?
- Är det något som du/din aktörsgrupp kan förbättra?
- Kan något göras inom rättssystemet och samhället i stort för att förbättra effektiviteten och motverka det som hindrar och försvårar?